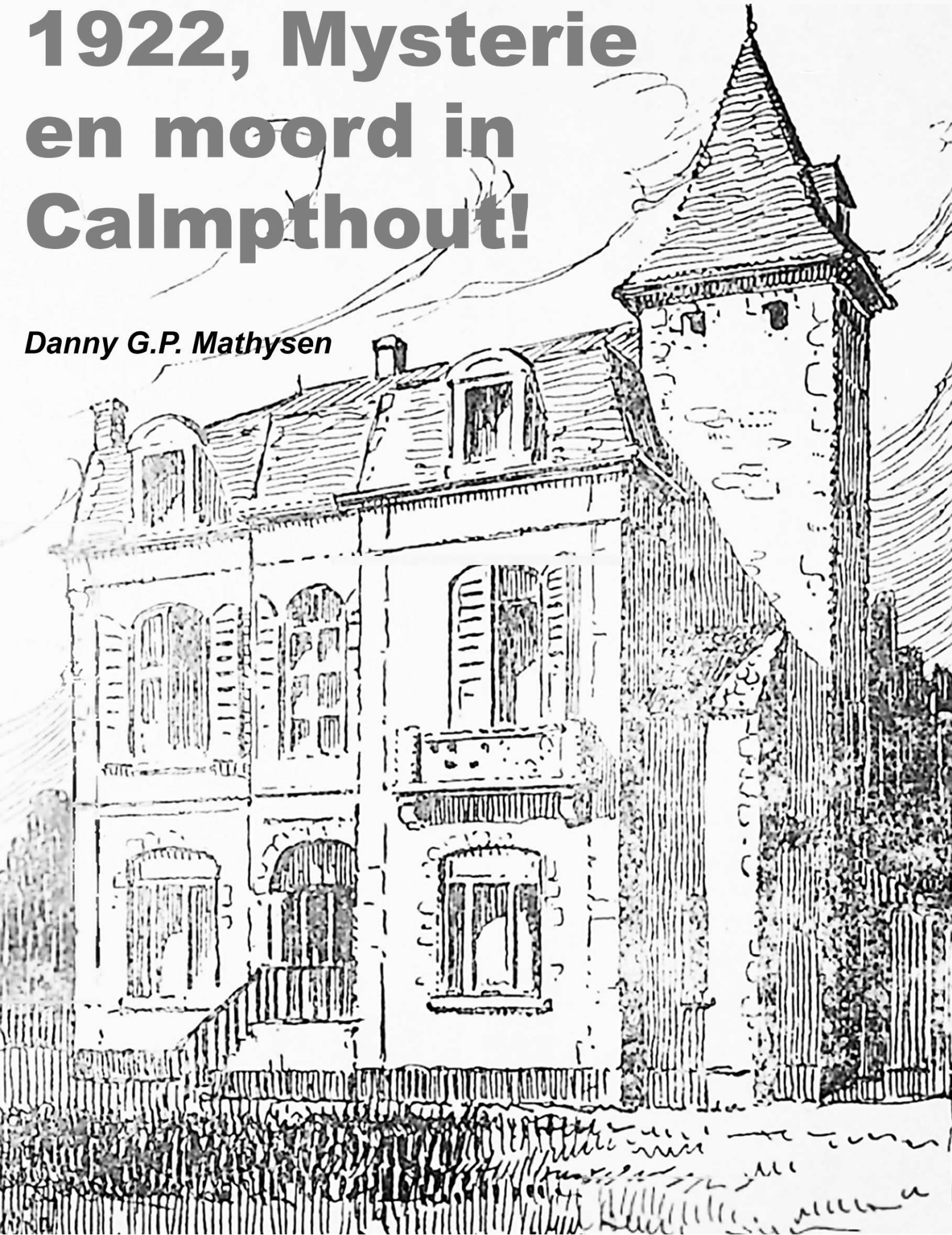

Onthulling van de geheimen van *Phoenix-Park*

2de uitgave (2024) met aanvullingen en verduidelijkingen uit onder meer het archief van het assisenproces

1922, Mysterie en moord in Calmpthout!

Danny G.P. Mathysen

1922, Mysterie en moord in Calmpthout (2de uitgave)

Copyright © 2024 *Brave New Books*

Auteur: Danny G.P. Mathysen

Druk: Brave New Books

Vormgeving en lay-out: Danny G.P. Mathysen

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook (met inbegrip van vertellingen en verfilmingen van, of gebaseerd op deze publicatie), zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

PRAEFATIO. Voorbeschouwingen	15
<i>La lettre-testament de Mme Steinmann</i>	16
Wat een avontuur	17
Een ontdekkingsstocht van meer dan 12 jaar	19
Een persoonlijke band met het verhaal	20
De stilte doorbroken vanuit het huis van <i>Karel de Zwijger</i>	24
De gebeurtenissen in grote lijnen	27
Ambulance <i>Steinmann</i> en verblijf in Engeland.....	27
Luitenant <i>Léon van den Wouwer</i>	29
Liefdesnestje in “ <i>den Zilveren Hof</i> ”	30
<i>Paul Steinmann</i> had het aan de stok met de lokale stropers	32
Bedrieglijk bankroet van <i>Paul Steinmann</i>	32
Donderdag 22 juni 1922	36
Verblijf van <i>Paul Steinmann</i> in het <i>Sint-Camillus gasthuis</i>	41
De begrafenis van <i>Paul Steinmann</i>	43
Veroordeling van <i>Lucy Martroye</i> en <i>Léon van den Wouwer</i>	44
Verblijf in het <i>hotel der Begijnenstraat</i>	44
Na het assisenproces	48
Gedichten van <i>Léon van den Wouwer</i> (1929)	59
Voorwoord van burgemeester <i>Lukas Jacobs</i>	61
DEEL 1. Het geheim van <i>Phoenix-Park</i>	63
<i>Het process Steinmann – van den Wouwer: de veroordeling der twee betichten</i>	64
Hoofdstuk 1. Akte van beschuldiging.....	65
Hoofdstuk 2. Akte van verdediging	81
Hoofdstuk 3. Arrest van het <i>Hof van Assisen</i>	87
Hoofdstuk 4. Verfilming in “ <i>Beschuldigde, sta op!</i> ”	93
4.1. Aankondiging in <i>Zie</i> (opvolger van <i>De Zondagsvriend</i>).....	94
4.2. Recensie door <i>Gazet van Antwerpen</i>	95
4.3. Recensie door gemeentearchivaris <i>Jos Vorsselmans</i>	96
4.4. Recensie door ‘t <i>Pallierterke</i>	96
4.5. Origineel script van de uitzending	97
Hoofdstuk 5. <i>Phoenix-Park</i> door de lens van de gerechtsfotograaf (met dank aan <i>Bob Peeters</i> voor het fotomateriaal).....	101

DEEL 2. Blind voor de waarheid	121
<i>De veroordeling van M. Steinman en Leon Van De Wouwer</i>	122
Hoofdstuk 6. Toelichting van de sociale context	123
6.1. Interview van de inwoners van Heide kort na de aanslag	123
6.2. De visie van Emmanuel “Mane” De Bom	127
6.3. Een wereld van contrasten	131
Hoofdstuk 7. Getuigen tijdens het assisenproces	133
7.1. De bewoners en bedienden van <i>Phœnix-Park</i>	139
7.1.1. Getuigenis van <i>Elisa Romain</i>	143
7.1.2. Getuigenis van <i>Karel Van Renterghem</i>	155
7.1.3. Getuigenis van mejuffrouw <i>Louisa Van Aerdt</i>	156
7.1.4. De afwezige getuigenis van <i>Miss Edith Smith</i>	157
7.1.5. Getuigenis van mejuffrouw <i>Antoinette Buysse</i>	158
7.1.6. Getuigenis van <i>Joanna Loopmans</i>	158
7.1.7. Getuigenis van <i>Hendrik Patteet</i>	159
7.1.8. Getuigenis van <i>Maria Rens</i>	159
7.1.9. Getuigenis van mejuffrouw <i>Roza Hermans</i>	159
7.2. Getuigenis van dokter <i>Constant Dufraing</i>	160
7.3. De getuigenissen van de tolbeambten	161
7.3.1. Getuigenis van <i>August Boone</i>	161
7.3.2. Getuigenis van <i>Arseen Van Eecke</i>	162
7.3.3. Getuigenis van <i>Frans Smits</i>	163
7.3.4. Getuigenis van <i>Jos Dupont</i>	164
7.3.5. Getuigenis van <i>Frans Van Buggenhoudt</i>	165
7.3.6. Getuigenis van <i>Jan Mooren</i>	166
7.3.7. Getuigenis van <i>Michel Leen</i>	166
7.3.8. Getuigenis van <i>Frans Thys</i>	166
7.4. De getuigen betreffende het alibi van <i>Léon van den Wouwer</i>	167
7.4.1. Getuigenis van <i>Victor Poillon</i>	169
7.4.2. Getuigenis van <i>Albert Meurisse</i>	172
7.4.3. Getuigenis van <i>Carolina Minnen</i>	173
7.4.4. Getuigenis van <i>Koen “Cuiperus” de Kuyper</i>	173
7.4.5. Getuigenis van <i>Joséphine Vaes, weduwe Einmahl</i>	174
7.5. Overige getuigen uit Calmpthout	174
7.5.1. <i>Armand Van Outenboer, statieoverste te Calmpthout-Statie</i>	174
7.5.2. Getuigenis van <i>Walter Van Kuyck</i>	174
7.5.3. Getuigenis van burgemeester <i>Standaert</i>	174
7.5.4. Getuigenis van <i>Jozef De Ridder, jachtwachter te Calmpthout</i>	175
7.5.5. Getuigenis van <i>Willem Ruys, jachtwachter te Calmpthout</i>	175
7.5.6. Getuigenis van <i>Louis Van Eeckelen, schilder te Calmpthout</i>	175

7.5.7. Getuigenis van <i>Hendrick/Henri-Pierre Van Oevelen</i> , hoefsmid te Calmpthout.....	175
7.5.8. Getuigenis van mejuffrouw <i>Marie De Winter</i>	176
7.5.9. Getuigenis van <i>Bertha Locus</i> en <i>Antoine Kort</i>	176
7.5.10. Getuigenis van <i>Karel Tallier</i>	177
7.5.11. Getuigenis van <i>Leopold Tallier</i>	178
7.5.12. Getuigenis van <i>Jeroom Leembracht</i>	179
7.5.13. Getuigenis van <i>Alicia Devalckeneer-Cram</i>	179
7.5.14. Getuigenis van <i>Maria Mehlinger</i>	180
7.5.15. Getuigenis van <i>Leonard Wood</i>	181
7.5.16. Getuigenis van M. en Mevr. <i>Cruchy</i>	183
7.5.17. Getuigenis van Mevr. <i>Billiauws</i>	184
7.5.18. Getuigenis van <i>Reinhilde Berckmoes</i>	184
7.5.19. Getuigenis van de heer <i>F. Bosmans</i>	185
7.5.20. Getuigenis van mejuffrouw <i>Octavia Stoffels</i>	185
7.5.21. Getuigenis van <i>Bertha Amelinckx</i>	185
7.6. Getuigen uit de stad Antwerpen	185
7.6.1. Getuigenis van <i>Aline Bodart-Yernotte</i>	185
7.6.2. De getuigenissen van de cafégangsters	186
7.6.3. De getuigenis van de secretaresse van <i>Paul Steinmann</i>	187
Hoofdstuk 8. Kritische analyse van het assisenproces	189
8.1. De premie van de levensverzekering was niet betaald	189
8.2. <i>Paul Steinmann</i> was niet de eigenaar van <i>Phoenix-Park</i>	190
8.3. De kwestie van de tijdsbesteding van <i>Léon van den Wouwer</i>	196
8.4. De kwestie van de revolver	200
8.5. Mogelijke vluchtroutes van de dader	235
8.6. Merkwaardige getuigenverklaringen	238
8.7. Mysterieuze verhuizing	240
8.8. Opmerkelijke afwezige getuigen.....	240
8.9. Twijfel over de onpartijdigheid van de akte van beschuldiging	242
8.10. Ontbrekende verdedigingsakte voor <i>Lucy Martroye</i>	242
Hoofdstuk 9. Twijfel aan de schuld van de veroordeelden.....	245
9.1. Twijfel binnen de Belgische politiek.....	245
9.2. Het expertiseverslag van <i>Ernest Goddefroy</i>	246
9.3. Boek van de Zwitserse journalist <i>Albert Füglistner</i>	257
9.4. Publicaties in het Franse tijdschrift <i>Déetective</i> (1929).....	267
9.5. Een merkwaardige publicatie in Polen (1937).....	273
9.6. Een opiniestuk van <i>Léon Treich</i> (1937).....	275
9.7. Het onderzoek van gerechtsjournalist <i>Jos Cels</i>	277

DEEL 3. Alternatieve scenario's.....	281
<i>De moord van Phoenix-Park: Uitspraak van het vonnis, beiden veroordeeld</i>	282
Hoofdstuk 10. Argumenten die pleiten voor een ander scenario	283
10.1. Mogelijkheid van een onterechte verklaring?	283
10.1.1. Een valse bekentenis?	283
10.1.2. Hoe de evolutie van het DNA-onderzoek een bijdrage vormde voor het onderzoek naar valse bekentenissen	284
10.1.3. Valse bekentenissen en moordonderzoeken	285
10.1.4. Kunnen valse herinneringen gemakkelijk onderscheiden worden van echte herinneringen	285
10.1.5. Is het mogelijk dat valse herinneringen opnieuw verdwijnen?.....	286
10.2. Vrijspraak omwille van gebrek aan materiële bewijzen van schuld?	286
10.3. Een politieke moord?	287
10.4. Het ontbreken van dactyloscopisch bewijsmateriaal.....	290
10.5. <i>Constant Cloquet</i> kreeg het aan de stok met de familie <i>Steinmann</i>	292
10.5.1. Artikel in <i>L'Anversois</i> van 20 augustus 1922	297
10.5.2. Artikel in <i>L'Anversois</i> van 27 augustus 1922	301
10.5.3. Artikel in <i>L'Anversois</i> van 3 september 1922	306
10.5.4. Artikel in <i>L'Anversois</i> van 10 september 1922	309
10.5.5. De artikelenreeks draaide uit op een persproces.....	313
10.6. Onderzoek naar onschuldig veroordeelden	313
Hoofdstuk 11. Werd de aanval in scène gezet door <i>Paul Steinmann</i> zelf?	315
11.1. Hoe leidt politieonderzoek tot de reconstructie van een moord?.....	315
11.2. Was het een zelfmoordpoging?	317
11.3. Was <i>Karel Van Renterghem</i> betrokken?	320
11.4. Waren <i>Joseph Van den Eynden</i> en <i>Miss Edith Smith</i> betrokken?	322
11.5. Gereede twijfel.....	324
Hoofdstuk 12. Afrekening in het diamantmilieu?	325
12.1. Waren de publicaties in <i>L'Anversois</i> volledig uit de lucht gegrepen?.....	325
12.2. De geheimzinnige <i>Paul Steinmann</i>	329
12.3. Op zoek naar de Antwerpse oorlogsgeheimen	330
12.4. Een geheimzinnige zelfmoord.....	333
12.5. Wat als <i>Paul Steinmann</i> diamanthandelaars chanteerde?.....	334
12.6. Algemene conclusie	347
Dankwoord	349
Bibliografie	351
Geraadpleegde boeken.....	351
Geraadpleegde heemkundige publicaties	353
Geraadpleegde mastertheses	356
Geraadpleegde <i>peer-reviewed</i> wetenschappelijke publicaties	356

Geraadpleegde archieven	357
Bezochte bibliotheken.....	357
APPENDICES. Nabeschouwingen.....	359
<i>Ma chère nièce</i>	360
Appendix 1. Geschiedenis van het <i>Phoenix-Park</i>	361
Overzicht van de eigenaars in de voorbije 175 jaar	361
De familiesituatie van <i>Edouard De Vijlder</i> en zijn broer <i>Emile</i>	362
Goedkeuring van burgemeester <i>Cas</i> voor het oprichten van een veldoven (1837).....	363
<i>Edouard De Vijlder</i> en de <i>Société François Pauwels</i>	363
<i>Edouard De Vijlder</i> en de <i>Compagnie Générale de Matériels de Chemins de Fer</i>	365
Betrokkenheid van de <i>Compagnie Générale de Matériels de Chemins de Fer</i> bij de bouw van de <i>Brialmont</i> vesting in Antwerpen	366
De arbeiders in de steenbakkerijen	368
Aanvang van de <i>Brialmont</i> -werken die het einde van de <i>Compagnie Générale de Matériels de Chemins de Fer</i> betekenden	370
Situatieschets van de steenbakkerij activiteiten op het latere grondgebied van <i>Phoenix-Park</i>	371
<i>Edouard De Vijlder</i> , grootgrondbezitter te Heide en Cappellen, liet zijn bezittingen na aan zijn dochter <i>Nathalia De Vijlder</i>	371
Grootgrondbezitter <i>Lucien Maskens</i>	372
Landhuis en hoeve van <i>Victor Van Damme</i>	373
Verkoop van <i>Phoenix-Park</i> door <i>Lucy Martroye</i>	373
Verdere historiek van het landhuis van <i>Phoenix-Park</i>	374
Verdere historiek van de hoeve van <i>Phoenix-Park</i>	374
Appendix 2. De familie <i>van den Wouwer</i> en Het <i>Wouwershof</i> in Cappellen en Calmpthout	383
Het <i>Wouwershof</i> in Cappellen.....	383
Buitenechtelijke kinderen van <i>Léon van den Wouwer</i>	385
Genealogie familie <i>van den Wouwer</i>	386
Appendix 3. Genealogie van de familie <i>Martroye</i>	389
Coloniale Feesten van Antwerpen (1909).....	389
Genealogie van de familie <i>Martroye</i>	391
Appendix 4. Onderzoeksrechter <i>Olivier van Stratum</i>	393
Carrière binnen Justitie en plichtsgetrouwe vader	393
Herenhuis <i>De Zonnewijzer</i> in de <i>Cogels-Osylei</i>	395
Een passie voor fotografie	395
Betrokkenheid bij de wederopbouw van het <i>Rubenshuis</i>	397
Museum van Vlaamsche Beschaving.....	398
Appendix 5. Dokter <i>Constant Dufraing</i> en de dokterswoning in de <i>Dorpstraat</i> van Cappellen.	399
Wie was dokter <i>Constant Dufraing</i> ?.....	399

Bouw van de dokterswoning in de <i>Dorpstraat</i>	400
<i>Constant Dufraing</i> in zijn rol van geneesheer.....	402
Moord en zelfmoord aan de grens tussen Cappellen en Hoevenen	403
<i>Constant Dufraing</i> : een leven naast het dokter zijn.....	406
Appendix 6. Gerechtspsychiater Frans Meeus	407
Appendix 7. Wapenhandel <i>J. Pire & Co</i>	411
Appendix 8. <i>Antwerp Golf Club</i> in Cappellenbosch in 1922.....	415
Wie waren de twee golfende vrienden?	416
Officiële oprichting van de <i>Antwerp Golf Club</i> in 1888	417
Verhuis naar Cappellenbosch.....	418
Appendix 9. De verschrikkelijke treinbotsing te Cappellen	421
In welke richting reed de passagierstrein?.....	423
Hoe verliep het treinverkeer tussen België en Nederland begin 1915?	423
Het vreselijke treinongeluk: een tragedie die niet zonder aankondiging kwam	424
Eervolle vermelding van de inwoners van Cappellen voor hun hulp.....	425
Wie waren de slachtoffers?.....	425
Een jongetje van 2,5 jaar oud.....	426
Dodelijke slachtoffers.....	426
Gewonden	426
Zakenman <i>Albert Johann Hirth</i>	427
Zakenman <i>Petrus Hendricus “Henri” Verstegen</i> uit Roosendaal	427
Een lazaret in Cappellen?.....	430
Appendix 10. <i>Den Grooten Oorlog</i> in Antwerpen.....	433
Inleiding	433
Verdedigingsstructuur van Antwerpen.....	433
Bombardementen van Antwerpen.....	434
<i>Komiteit</i> der burger-vrijwilligers te Antwerpen.....	434
Verschaffen van kledij.....	435
Verschaffen van maaltijden.....	435
Verschaffen van logement.....	435
Verschaffen van medische verzorging	436
Appendix 11. De familie <i>Steinmann</i> en de <i>White Cross Line</i> in Antwerpen	437
De familie <i>Steinmann</i> in Antwerpen	437
Firma <i>Steinmann & Co</i>	439
Consulaat van Zwitserland in Antwerpen	442
Genealogie van de familie <i>Steinmann</i>	442
Appendix 12. <i>Karel Tallier</i> wist tweemaal aan de doodskogel te ontsnappen.....	445
Fusilleringen in <i>Fort V</i> te Edegem	445
Het leven van <i>Karel Frans Tallier</i>	446
<i>Léon Parant</i> , verzetsheld met een gelijkaardig profiel	448

<i>Karel Tallier</i> organiseerde een passageservice	450
Ontploffing in de vuurwerkschool (<i>pyrotechnie</i>) van maart 1915.....	451
Oprichting van een tweede spionagenetwerk in Aalst (1915)	452
<i>Karel Tallier</i> ontsnapte een eerste maal aan het vuurpeloton	453
<i>Karel Tallier</i> begon een tweede leven als verzetsheld	453
De verklaring van <i>Karel Tallier</i> omtrent zijn tweede arrestatie	455
EPILOGUS. Extra toelichtingen uit onder meer de archieven van het assisenproces.....	457
<i>De laffe moord</i>	458
Aanvullende toelichtingen	459
Ontstaan van het <i>Phœnix-Park</i>	459
Een extra liedjestekst teruggevonden	460
Gouvernante van de familie <i>Martroye</i> of dienstmeid?.....	461
Overweg van Kerkuil of Kijkuit?	467
Over <i>den Zilveren Hof</i>	467
Het schilderij van <i>Frans Proost</i>	470
Anekdoten over het <i>Phœnix-Park</i>	470
Vooruitblik naar <i>Ons Calmpthout in kaart en beeld</i>	471
Bijkomende literatuurbronnen	471

PRAEFATIO
Voorbeschouwingen

*LA LETTRE-TESTAMENT DE Mme STEINMANN
Voorgelezen tijdens het assisenproces door M^{ter} Paul-Emile Janson
tijdens de namidagzitting van donderdag 22 februari 1923*

8 mars 1922.

Ma Maman à moi,

Si jamais il m'arrivait quelque chose, je désire absolument que tu saches que ce Baby qui vient, n'est pas à Paul, mais à Léon van den Wouwer. Je l'aime follement depuis deux ans et c'est pour lui qui désirait surtout ce lien entre nous; je crois que c'était la plus grande preuve d'amour que moi, telle que tu me connais, j'ai pu lui donner. C'est pour lui, et à cause de lui, que j'ai lâché l'autre, et tu sais combien cela a été difficile. Je te dis tout ceci parce qu'il a promis qu'il soignerait pour les gosses et que tu sauras alors pourquoi il s'y intéresse. Dis à Paul que je l'ai beaucoup aimé, mais comme on aime un enfant, un ami, peut-être un mari, un frère, mais jamais comme amant; il était si bon que je n'ai pas voulu lui faire du mal, mais je ne me suis jamais sentie ni soutenue, ni guidée, ni conseillée par lui. Or, j'en avais besoin.

Je voudrais que mes garçons aient chacun une de mes perles comme épingle de cravate, j'ai toujours porté mon collier; toi, tu prendras ce que tu aimes et tu le portera toujours, tu penseras beaucoup à moi. Je t'aime tant, ma Maman, et c'est une joie sincère pour moi de te savoir si heureuse avec John. Je t'aime pour le bonheur qu'il te donne et votre bonheur m'a souvent aidé à supporter bien des ennuis.

Au revoir ma Mamy aimée, remercie aussi Robert; il a toujours fait tout ce qu'il a pu et je lui en suis très reconnaissante; pour toi, je t'embrasse tendrement en si affectueuse pensée.

Ta petite fille Lucy.

Embrasse B. M. de ma part.

Wat een avontuur

Als vijfjarige kleuter ging ik met mijn ouders verhuizen. Vader had een oude hovenierswoning gekocht dat in het verleden behoorde tot het kasteel *Phœnix-Hof* dat helaas reeds was afgebroken. Het was voor mij een zaligheid om in onze tuin, gelegen in het *Phœnix-Park*, op ontdekkingstocht te gaan.

Eenmaal gesetteld maakten mijn ouders op een zonovergoten dag, een wandeling door het park. Onze tuin was nog niet afgebakend door een omheining en we overschreden de perceelgrens. Plots kwamen we bij een vervallen gebouwtje. Het bleek de oude garage te zijn van het toenmalige kasteel.

Toen hoorde ik mijn vader tegen moeder zeggen: “*hier is dus die moord gepleegd*”.

Ik verstijfde. Wat was hier gebeurd? De woorden van vader lieten een diepe indruk op mij na.

Ik liep om het gebouwtje heen op zoek naar bloedsporen in het dorre gras. Vader lachte. Wist ik veel dat de moord reeds enkele decennia geleden gebeurd was.

Doch het voorval bleef nog lange tijd in mijn hoofd rondspoken. Telkens er over de kasteelbewoners gesproken werd, spitste ik mijn oren. Geboeid door wat er zich hier in het verleden had afgespeeld, was ik als tienermeisje vastbesloten om hier later een boek over te schrijven. Elk detail dat er werd verteld werd door mij geabsorbeerd. Het mysterie werd steeds groter. Waren de volksverhalen wel waarheidsgetrouw? Werden de berokken personages wel in het juiste daglicht gesteld? In al die jaren leek het alsof iets of iemand in mij was geslopen. Zou het de geest van *Lucy* kunnen geweest zijn? Mijn kinderen groeiden op en ik besloot hen te vertellen wat er zich allemaal had afgespeeld in het verleden. Onze *Danny* wuifde mijn woorden steeds lachend weg met “*ons ma met haar verhaaltjes*”. Tot ik hem oude krantenknipsels toonde. Hij begon via “internet” (wat toentertijd nog niet bestond) te zoeken en kwam wekelijks met meer informatie af. Omdat het een invloedrijke, welstellende familie met veel aanzien betrof, was er bijzonder veel over terug te vinden.

Onze *Danny*, “begeesterd” als hij was, troonde me mee naar musea, begraafplaatsen, bibliotheken, en wat mij steeds zal bijblijven, naar een bijzondere locatie in Frankrijk. Meerdere malen kreeg ik kippenvel van hetgeen we ontdekten. Zelf ben ik nu een dagje ouder en ben er me bewust van dat mijn “*verhaaltjes*” niet hoeven gepubliceerd hoeven te worden. Mijn talentvolle zoon heeft met een niet aflatende ijver 12 jaren onderzoekswerk verricht. Niemand doet hem dit na. Trots als ik ben op mijn zoon, wens ik hem alle succes toe met het boek dat hij nu publiceert en dat ik met plezier ga lezen.

Het geheim van het *Phœnix-Park*, waar ik ondertussen het langst van alle bewoners gedomicilieerd ben, wordt hierin ontsluitend en ik ben ervan overtuigd dat ook de lezers geboeid van dit onwaarschijnlijke verhaal zullen genieten.

Lisette

Een ontdekkingstocht van meer dan 12 jaar

“*Adde parvum parvo magnus acervus erit*”, schreef de Romeine dichter *Ovidius* meer dan tweeduizend jaar geleden, wat zoveel betekent als “voeg een beetje bij een beetje en het zal een grote berg zijn”.

Dit spreekwoord is de perfecte samenvatting van de zoektocht die ik de voorbije jaren heb ondernomen om het geheim van *Phœnix-Park* te doorgronden. Een zoektocht die begonnen is met slechts enkele zoektermen: “*Steinmann*”, “moord” en “*Phœnix-Park*” ... Uiteindelijk zijn het die zoektermen die hebben geleid tot een hele reeks van ontdekkingen, dewelke in dit boek worden samengevat.

Reeds als kind herinner ik me dat mijn moeder vertelde over de moord op de heer *Paul Steinmann* die in 1922 plaatsvond in het *Phœnix-Park* te Heide. Met de nodige tussenpauzes kwam het verhaal af en toe terug boven. Het verhaal was dan ook onlosmakelijk verbonden met de woning van mijn grootouders, aangezien hun huis de vroegere hovenierswoning bleek te zijn van het landhuis in *Phœnix-Park* dat mevrouw *Lucy Steinmann-Martroye* in oktober 1920 aankocht als zomerverblijf voor haar gezin, naast de hoofdverblijfplaats in het herenhuis gelegen in de *Grétrystraat* te Antwerpen.

De benamingen *Phœnix-Hof* (villa) en *Phœnix-Park* (domein) werden geïntroduceerd door de echtgenoot van *Lucy Martroye*, de heer *Paul Daniel Steinmann*. Ik herinner me dat tijdens mijn kinderjaren de naam *Phœnix-Park* terug te vinden was aan de *Kapellensteenweg* in Heide-Kalmthout boven de poort van het domein van de heer *Achiel Van Ammel*, eigenaar van het Kalmthoutse bouwbedrijf dat midden jaren 1980 een ophefmakend faillissement kende, doch deze vermelding is reeds geruime tijd uit het straatbeeld verdwenen. In feite was het domein van de heer *Van Ammel* slechts een gedeelte van het oorspronkelijke *Phœnix-Park* van mevrouw *Lucy Steinmann-Martroye*.

Het eigenlijke *Phœnix-Hof* was reeds deels afgebroken toen op dinsdag 21 februari 1967 een uitzending van de televisiereeks “*Beschuldigde, sta op!*” over de zaak *Steinmann* werd uitgezonden op de toenmalige televisiezender BRT. Op de gelijkvloerse verdieping van het vroegere *Phœnix-Hof* werd vervolgens de latere conciërgewoning gebouwd van de domeinschool voor wetenschap en techniek *Gitok*, campus 1ste graad (*Kapellensteenweg* 501, 2920 Heide-Kalmthout).

Mijn grootouders kochten hun huis gelegen in de *Missiehuislei* (het oorspronkelijke adres was *Kapellensteenweg* maar door de verkaveling wijzigde de toegang) te Heide-Kalmthout aan in het midden van de jaren 1950. Dit bleek bij nader onderzoek het huis te zijn waar de heer *Karel Van Renterghem*, hovenier van *Phœnix-Park* voor het echtpaar *Steinmann-Martroye*, met zijn familie woonde. Ikzelf ben geboren toen mijn ouders tijdelijk op dit adres woonden, en heb dus mijn eerste levensmaanden doorgebracht op een deel van het vroegere *Phœnix-Park*.

Het is pas nadat mijn moeder aan het begin van de jaren 2010 opnieuw begon te vertellen over de ophefmakende moordzaak uit 1922 dat mijn interesse voor deze zaak definitief gewekt werd, waarna het verhaal mij niet meer heeft losgelaten.

Hoewel de betrokkenen van de gebeurtenissen uit 1922 reeds geruime tijd overleden zijn, acht ik het mijn taak om dit boek te schrijven om alzo de gebeurtenissen van 1922 in hun vermoedelijk correcte context te plaatsen. Op basis van verschillende elementen die ik heb teruggevonden aangaande deze ophefmakende moordzaak, kunnen immers sterke vermoedens uitgesproken worden over het feit dat beide veroordeelden met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid onschuldig veroordeeld werden. Op die manier hoop ik alsnog een (postuum) eerbetoon te kunnen brengen aan mevrouw *Lucy Martroye* (vrijgekomen in 1925) en de heer *Léon van den Wouwer* (in vrijheid gesteld in 1930), die beiden veroordeeld werden voor de moord op de heer *Paul Steinmann*.

“*Cineri gloria sera venit*” luidt het Latijnse spreekwoord dat zoveel betekent als “*Roem komt te laat voor de doden*”. Hiervan ben ik me terdege bewust, maar door dit boek op te dragen aan de heer *Marc Saubry-Bobet*, kleinzoon van mevrouw *Lucy Martroye*, hoop ik alsnog een pleidooi voor eerherstel te kunnen houden.

Tot slot wil ik graag enkele personen heel erg bedanken omdat zonder hen dit boek er nooit zou gekomen zijn en dat zijn mijn beide grootouders (*Frans Willem Alois “Sooi” Lambregts* en *Godelieva Mattheussen*) en mijn moeder (*Lisette Lambregts*).

Ook *Bob Peeters*, die vrij laat in mijn onderzoek mijn pad kruiste, wil ik bedanken voor het ter beschikking stellen van het prachtige fotomateriaal dat tijdens het gerechtelijk onderzoek gemaakt werd in *Phœnix-Park*. Dankzij dit fotomateriaal is het mogelijk om een unieke kijk te krijgen op het leven in de jaren 1920 op het domein van *Phœnix-Park*. De fotoreportage begint waar fotograaf *Hoelen* uit Kapellen ooit eindigde. Het is voor de gemeente Kalmthout voor altijd een blijvende herinnering aan het leven zoals het ooit was.

Een persoonlijke band met het verhaal

Wanneer mijn moeder in haar voorwoord schreef dat het leek alsof er iets of iemand in haar geslopen was, mogelijks de geest van *Lucy Martroye*, dan lijkt dat op het eerste zicht niet te bevatten. En toch...

Het grootste gedeelte van mijn leven ben ik al in een wetenschappelijke omgeving actief. Dat was ooit anders. Ondanks dat ik vaak bij de betere leerlingen van de klas was, bleken in de lagere school vakken als biologie en natuurkunde bijzonder moeilijk, en wist ik telkens maar net een eindcijfer *met de hakken over de sloot* te behalen. In de middelbare school veranderde dit wanneer de toen nog Kalmthoutse *Andi Scheibenstock* onze lerares biologie was in het College van Essen. De manier waarop zij over de leerstof vertelde, was voor mij vernieuwend, waardoor ik opeens wel de nodige interesse had in biologie en de andere wetenschappelijke vakken. Zelfs in die mate dat ik uiteindelijk – een beetje tot mijn eigen verbazing – zou afstuderen in de richting Latijn-Wetenschappen. Sinds dat ogenblik ben ik steeds meer belang gaan hechten aan het kunnen bewijzen en verklaren van zaken.

Desalniettemin zijn er een hele reeks toevalligheden in mijn leven, die achteraf bekeken op de één of andere manier in verband kunnen gebracht worden met de zoektocht die voorafgegaan is aan het schrijven van dit specifieke boek. Die toevalligheden lijken in sommige gevallen misschien vergezocht,

maar zijn in een aantal gevallen toch ook wel enigszins angstaanjagend...

Als ik erop terugkijk, dan lijkt mij één van de eerste persoonlijke ervaringen die verband houden met de moord in het *Phœnix-Park* terug te gaan tot wanneer ik ongeveer 7 à 8 jaar was. In die tijd fietsten wij vaak vanuit Heide via de wijk *Dennendael* terug naar het centrum van Kalmthout, waar wij woonden. De huidige *Van Dammedreef* was in die tijd nog een onverharde bosdreef, en terwijl mijn ouders via de *Hortensiadreef* fietsten richting de vijver achter de *drij boomkeskapel*, mocht ik regelmatig alleen met mijn fiets langs de *Van Dammedreef* naar diezelfde vijver rijden. Zo ook op een zekere avond. Het was balkdonker in het bos en de fietsverlichting stelde in die tijd nog niet zoveel voor, waardoor ik nauwelijks kon zien waar ik reed. Als kleine jongen was het toch wel redelijk akelig in het bos, en dus besloot ik om toch maar ietsje sneller te fietsen, zodat ik snel weer bij mijn ouders zou komen. Dat ging goed tot ineens mijn voorwiel blokkeerde en ik over mijn stuur vloog en op de grond smakte. Het was zo donker dat ik amper iets zag, en dus duurde het naar mijn gevoel een eeuwigheid vooraleer ik doorhad dat er een stok tussen de spaken van mijn wiel gesprongen was. Ik haastte me vervolgens vlug richting de vijver, en ik weet tot op de dag van vandaag eigenlijk niet of ik daar ooit iets over verteld heb aan mijn ouders. Achteraf bekeken moet die val met de fiets vlakbij de vroegere garage van het *Phœnix-Hof* geweest zijn.

Ik vermoed dat enkele jaren later er op school een opdracht gegeven werd om een werkstuk te maken over een periode in de geschiedenis. Wanneer dit precies was, weet ik niet meer exact, en ik weet ook niet echt of ik dat werkstuk ooit nog heb teruggekregen. In ieder geval heb ik dat werkstuk samen met mijn moeder gemaakt. Het ging over het oude Egypte en ik herinner mij nog dat mijn moeder een goudkleurig masker had gekocht van *Toetanchamon* dat we gebruikten als deksel voor de doos. Ik heb er nooit meer verder aandacht aan besteed, tot ik oude kranten begon door te nemen waarin geschreven werd over de aanloop naar het proces over de moord op *Paul Steinmann* voor het Hof van Assisen van Antwerpen. Eind 1922 waren er immers maar een paar belangrijke thema's die in de kranten terugkwamen: de bezetting van het *Ruhr*-gebied, de moord op *Paul Steinmann* en natuurlijk ook ... de ontdekking van het graf van *Toetanchamon*.

In die tijd brachten wij de week-ends en de schoolvakanties door in *Monceau-en-Ardenne*, een klein dorpje in het zuiden van de provincie Namen nabij de vallei van de *Semois*. En dus reden we haast wekelijks via de E19 richting Brussel. Elke keer wanneer we nabij Machelen passeerden aan een boom langs de snelweg, kreeg ik een niesbui. Waarom dit zo gebeurde, wist ik niet, en het heeft ook een tijdje geduurd voor ik doorhad dat het niezen altijd op dezelfde plek begon. Totdat ik enkele jaren geleden bij het onderzoeken van de berichtgeving in de kranten in de periode maart 1923 – net na de uitspraak van het arrest door het Hof van Assisen – begon door te nemen. In Machelen is namelijk eind maart 1923 een zekere *Henri Somers* vermoord teruggevonden. De man had enkele brieven op zak waarin hij verklaarde de huurmoordenaar geweest te zijn van *Paul Steinmann*. Vreemd genoeg zijn de niesbuïen verdwenen wanneer ik op die plek passeer, sinds ik deze berichten in de oude kranten ontdekt heb...

Op school werd er af en toe tijdens de lessen gediscussieerd over de doodstraf en het nut ervan. Bij mij kwam altijd een innerlijke gedachte naar boven van “*wat als men je onschuldig zou veroordelen?*”. Ik heb nooit echt goed geweten van waar dit kwam, maar mogelijk is het ook wel enigszins met het onderwerp

van dit boek verbonden.

Nadat ik afgestudeerd was aan de universiteit, ben ik begonnen met een onderzoeksproject aan het *Centrum Medische Genetica* van de Universiteit Antwerpen. Jaarlijks werd er vanuit die dienst een labo-fuif georganiseerd in het centrum van Antwerpen. Er was nog geen sprake van een lage-emissiezone in het stadscentrum van Antwerpen, en dus kwamen veel mensen in die tijd nog met de auto naar Antwerpen. Gevolg was dat het zeker op een vrijdagavond niet evident was om een parkeerplaats te vinden in Antwerpen. Toch had ik al snel door dat ik in de *Sint-Rochusstraat* achter het *Instituut voor Tropische Geneeskunde* altijd op dezelfde plek een parkeerplaatsje kon vinden, ook al stonden alle straten van Antwerpen vol met geparkeerde auto's. Niet toevallig was dit in de buurt van de uitgang van de gevangenis via dewelke *Lucy Martroye* op redelijk anonieme wijze de gevangenis uitgeloofd is geweest eind 1925, zo ontdekte ik veel later. Jammer genoeg is die parkeerplek sinds ik dit ontdekt heb, nooit meer vrij geweest...

In de zomer van 2002 keerde ik enkele keren met mijn auto terug vanuit de Ardennen via de E411. De eerste keer kreeg ik een snelheidsboete in de omgeving van Namen. De tweede keer, bij het oversteken van de Maas, kwam ik in een gigantische wolkbreuk terecht. Doordat enkele vrachtwagens een inhaalmanoeuvre uitvoerden, werd ik gedwongen om uitzonderlijk via de linkerrijstrook deze vrachtwagens in te halen. Alles ging goed, tot de wagen voor mij slipte en dwars op de rijweg tegen de midden-vanrail tot stilstand kwam. Ik kon gelukkig net op tijd stoppen, maar de wagen achter mij had dit anders ingeschat en kon een aanrijding niet meer vermijden. De twee incidenten gebeurden in de nabijheid van het dorpje *Loyers*. Jaren later ontdekte ik dat *Paula De Winter*, dochter van de meid van notaris *van den Wouwer* en van notariszoon *Léon van den Wouwer* in dat dorpje gewoond heeft.

Eén van de vele wetenschappelijke congressen bracht me enkele jaren later naar Monaco. Na een vlucht op de stad Nice, had ik een Ford Focus gehuurd om naar Monaco door te rijden. Op zondag na het congres was er nog wat tijd over om de stad Nice te verkennen. Toen werd het tijd om terug richting de luchthaven te vertrekken en de auto in te leveren. Vlakbij het Prefectoriaal paleis van Nice stond ik te wachten voor een rood licht, toen de auto achter mij net niet op tijd kon stoppen. Het bleek een zachte tik geweest te zijn, zonder schade aan de voertuigen, waardoor de auto probleemloos ingeleverd kon worden en de terugvlucht niet in het gedrang kwam. Wanneer ik het achtergrondonderzoek deed voor dit boek, kwam ik erachter dat *Paul Steinmann* en *Lucy Martroye* in 1912 aanwezig waren in het Prefectoriaal paleis voor het verlofingsdiner van broer *Robert Martroye* die in het huwelijk zou treden met *Murielle de Joly*, dochter van de Prefect van Nice.

Vanaf 2009 geraakte ik betrokken bij de organisatie van het *European Board of Ophthalmology Diploma* examen, dat jaarlijks in de maand mei georganiseerd werd in het *Palais des Congrès* te Parijs. Telkens werd mijn aandacht ter plaatse getrokken in de richting van de *avenue de Neuilly* en de *avenue Charles-de-Gaulle* (herbenaming van een deel van de vroegere *avenue de Neuilly*), maar het was telkens te druk om er eens een kijkje te gaan nemen. Tot op zeker ogenblik, ik hiervoor wel eens tijd had. Ik begon te wandelen en er waren twee gebouwen die mijn aandacht trokken. Groot was mijn verbazing toen ik enkele jaren geleden het boek *De Paris à Elwington* van *Robert Saubry-Bobet* las. *Robert Saubry-Bobet* bleek op 5 mei 1922 geboren geweest te zijn in *Calmpthout-lez-Anvers* als ... *Robert Steinmann* en was dus de

zoon van *Lucy Martroye* en *Leon van den Wouwer*, en ... een halfbroer van *Paula De Winter*. Nog groter was mijn verbazing toen ik verder onderzoek deed, en tot de vaststelling kwam dat de twee gebouwen die mijn aandacht hadden getrokken, respectievelijk het pension waar *Lucy Martroye* na haar vrijlating met haar kinderen naartoe kwam, en het appartementsgebouw waarin ze vervolgens gingen wonen, bleken te zijn.

Enkele jaren later zou ik opnieuw reizen voor het werk. Eerste halte was *Blackrock* nabij *Dublin*, waar ik op het hoofdkwartier van de *European Board of Ophthalmology* de praktische organisatie van het examen zou uitwerken, om vervolgens door te vliegen naar *Istanbul* voor een congres. Het was echter een redelijk strenge winter, en de luchthaven van *Istanbul* bleek door de sneeuwval tijdelijk buiten gebruik gesteld te worden. Mijn vlucht vanuit *Dublin* werd dan ook afgeleid naar *London Heathrow*, en zo kwam ik enkele dagen vast te zitten in de stad *London*. Vanuit de *Heathrow Express* trein kon ik een hotel boeken in *London* en tijdens een avondwandeling kwam ik tot de ontdekking dat het hotel vlakbij de plaats was waar *Paul Steinmann* in 1917 zich had aangeboden bij de *Sûreté Militaire belge*.

In de zomer van 2015 besloten we om de zomervakantie door te brengen in Normandië. We maakten een rondreis door Normandië en bezochten zowat alle interessante plekjes, behalve de stad *Rouen*. Om de een of andere reden hadden we daarvoor geen tijd, en dus besloten we dat we die stad wel eens in de toekomst zouden bezoeken. Die toekomst bleek niet zo veraf te zijn, want een jaar later zouden we samen met mijn ouders naar *Rouen* afreizen. Net na de Normandië reis had ik namelijk *Marc Saubry-Bobet* – zoon van *Robert Saubry-Bobet* en kleinzoon van *Lucy Martroye* – kunnen contacteren. Hij bleek te wonen nabij *Rouen* en nodigde ons vriendelijk uit om op bezoek te komen. In de voorbereiding van deze korte reis, had ik al even gezocht naar geschikte hotels, en die bleken er in overvloed te zijn. Toen we eenmaal concreet hadden afgesproken, bleek enkel het *Ibis Budget* hotel beschikbaar te zijn. Met enige tegenzin toch maar het hotel geboekt. *Marc Saubry-Bobet* kwam ons ophalen aan het hotel en informeerde toch even waarom we precies dit hotel hadden uitgekozen. Het bleek namelijk gevestigd te zijn in de oude fabrieksgebouwen van zijn grootvader ... de tweede echtgenoot van *Lucy Martroye*.

In diezelfde periode werd ik gevraagd om het Europese examen van de plastisch chirurgen in Brussel te gaan inspecteren. Dat examen werd georganiseerd in het *Crowne Plaza* hotel, vlak aan de Botanische tuin en het *Rogierplein*, met een diner 's avonds georganiseerd in het *Hotel Métropole*. Het bleken de twee locaties te zijn waar *Léon van den Wouwer* een week voor de aanslag op *Paul Steinmann* had afgesproken met respectievelijk *Lucy Martroye* en *Joséphine Vaes* (weduwe *Einmahl*). Het *Crowne Plaza* hotel blijkt namelijk in de jaren 1920 gekend geweest te zijn als het *Palace* hotel.

Het zal niet veel later geweest zijn dat we op een zaterdagavond afspraken met *Nico* en *Hilde* om iets te gaan eten op de Antwerpse *De Keyserlei*. *Hilde* wilde een wetenschappelijk onderzoek opstarten en vroeg advies. Onder een etentje met onze partners zouden we het nuttige aan het aangename kunnen combineren. We hadden hen uitgenodigd om bij *Hulstkamp* een hapje te eten. Bij het wandelen over de *De Keyserlei* dwaalde mijn gedachte onwillekeurig naar *Willem Elsschot*, die hier opgroeide en hier had rondgelopen. Had hij *Lucy Martroye* en *Paul Steinmann* ooit ontmoet? Ik voelde dat er ergens een connectie was met het verhaal. Later zou ik bij het lezen van zijn journalistiek werk, de link leggen met de diamanthandel van Antwerpen. Maar daarover later meer.

Dit zijn enkele van de merkwaardige gebeurtenissen, waarvoor ik moeilijk een verklaring kan vinden, maar die toch enigszins erop duiden dat zowel *Leon van den Wouwer* als *Lucy Martroye* er op de een of andere manier voor lijken gezorgd te hebben dat mijn aandacht op hun veroordeling werd gevestigd. Uiteraard ook dankzij de “*verhaaltjes van mijn moeder*”. In ieder geval vormen deze wel een mooi contrast met de wetenschappelijke omgeving van elke dag.

De stilte doorbroken vanuit het huis van *Karel de Zwijger*

Op meer dan één vlak kunnen parallellen getrokken worden tussen de moorden van *Beernem* (1915) en de aanslag op *Paul Steinmann* (1922). In beide gevallen werd een bedrogen echtgenoot om het leven gebracht, en lijken er enkele mysterieuze randfenomenen plaatsgevonden te hebben. Niet onbelangrijk om te vermelden is dat in beide zaken kolonel *Mage* betrokken was als gerechtelijk expert en voor beide misdrijven werd in het boek *1915-2015: Het verhaal van de Belgische militaire inlichtingen- en veiligheidsdienst* beschreven dat hij zijn bijnaam van “verstrooide professor” alle eer aandeed. Spoorwerk van detective en voormalig rechercheur *Ernest Goddefroy* toonde in ieder geval aan dat het ballistisch onderzoek van kolonel *Mage* voor de moord op *Paul Steinmann* niet geheel correct werd uitgevoerd. Wat de beide misdrijven ook sterk typeert, is de stilzwijgende houding van verschillende personen. Het lijkt er sterk op dat ook voor de moord op *Paul Steinmann* een aantal mensen meer wisten, maar niet konden, durfden of wilden spreken.

Eén van die personen lijkt me zeker *Karel Van Renterghem* te zijn, de hovenier van het *Phœnix-Hof* die kort na het overlijden van *Paul Steinmann* ook zijn echtgenote verloor – die volgens de berichtgeving in de kranten overleden geweest zou zijn aan het verdriet volgend op het overlijden van de kasteelheer. Gerechtsjournalist *Jos Cels* interviewde zijn tweede echtgenote die aangaf dat haar echtgenoot wel meer wist over de zaak, maar er niet over wilde spreken. Zij had hem dan ook de bijnaam *Karel de Zwijger* gegeven.

Gecombineerd met de merkwaardige gebeurtenissen die ik hierboven heb beschreven, lijkt het wel alsof ik voorbestemd ben om vanuit de voormalige woning van *Karel de Zwijger* toch enige bijkomende inlichtingen te verschaffen over de context van de aanslag op *Paul Steinmann*.

In mijn pleidooi in dit boek zal u op geen enkel ogenblik enige spreekwoordelijke beschuldigende vinger zien wijzen in de richting van een andere mogelijke dader of opdrachtgever. Ik tracht enkel aan de hand van originele tot nu toe ongepubliceerde aktes en brieven, alsook aan de hand van mijn analyse van enkele potentieel gerelateerde randfenomenen, de aandacht van de lezer te vestigen op het feit dat de grond en de bewijsvoering van het assisenproces op zijn minst in vraag gesteld kunnen worden en wil de nadruk leggen op het feit dat er ook alternatieve scenario's overwogen hadden kunnen worden.

Ik ben zeker niet de eerste die hieraan twijfelt. In 1929 publiceerde een Zwitserse journalist die in Leuven en Brussel woonde (*Albert Füglistler*), reeds een boek getiteld *Le drame de Phœnix-Park: une erreur judiciaire*. Dit boek was mede geïnspireerd door het onderzoekswerk van *Ernest Goddefroy* die in opdracht van notaris *Léonce van den Wouwer* en op basis van verklaringen van *Léon van den Wouwer* – na de vrijlating van *Lucy Martroye* – een wetenschappelijke publicatie maakte om de tekortkomingen van het

ballistisch onderzoek van kolonel *Mage* in kaart te brengen.

In de jaren 1960 en 1970 wijdde gerechtsjournalist *Jos Cels* reeds enkele hoofdstukken in zijn boeken aan dit onderwerp. Zeker in zijn eerste publicatie werd het verhaal iets te geromantiseerd voorgesteld en werd hier en daar een loopje met de werkelijkheid genomen. Dit is zeker grotendeels rechtgezet geweest in zijn laatste publicatie. Anderzijds wil ik zeker niet met enige beschuldigende vinger naar hem wijzen, omdat het een knap onderzoek was, rekening houdende met de beschikbare middelen van die tijd.

Hoewel ik zelf bepaalde vermoedens heb, zal u in dit boek ook geen absolute aanwijzing vinden van wie dan wel opdracht zou kunnen hebben gegeven tot het plegen van het misdrijf. Uit respect voor de nabestaanden van die personen lijkt me dat erg ongepast. Er wordt enkel een hypothese geformuleerd.

Waar ik wel open over durf te spreken, is mijn vermoeden dat het nooit de bedoeling geweest is om *Paul Steinmann* effectief om het leven te brengen, en dat hij accidenteel om het leven is gekomen ten gevolge van een uit de hand gelopen situatie.

Door het samenbrengen van de verschillende randfenomenen rond de moord en het assisenproces, heb ik wel een sterk vermoeden dat de ware toedracht tot de geheimzinnige misdaad gevonden kan worden in de context van de diamanthandel en -nijverheid die voor Antwerpen in die periode zo ontzettend belangrijk was geweest, en die tijdens *den Grooten Oorlog* ook tot conflictueuse situaties had geleid.

Met honderd procent zekerheid zal ik dit niet kunnen bewijzen, maar met het samenbrengen van alle gebeurtenissen en publicaties, is dit wel de enige reden die al deze gebeurtenissen zou kunnen verklaren.

Ik neem u dus graag mee in het relaas van mijn zoektocht om u zo een beeld te schetsen hoe ik tot dit besluit ben gekomen. Het is en blijft een hypothese, maar door het formuleren van deze hypothese hoop ik toch enigszins een pleidooi te kunnen houden voor de naar mijn aanvoelen onterechte veroordeling van de beide beschuldigen.

Dit boek zal dus geen traditionele weergave zijn van het verhaal zoals het al verscheidene keren verteld werd. Wie daarin geïnteresseerd is, verwijs ik met veel plezier naar de bewuste publicaties.

Ik heb er daarentegen voor geopteerd om enkel de officiële aktes van het assisenproces over te nemen en daar mijn tot nu toe ongepubliceerde aktes en documenten tegenover te stellen. Vervolgens zal ik van daaruit trachten het motief en de bewijsvoering zoals die gebruikt werden in het assisenproces te ontcrachten.

Zowel *Lucy Martroye* als *Léon van den Wouwer* hebben in mijn ogen door enkele onzorgvuldigheden (ingetrokken verklaring van *Lucy Martroye* en stilzwijgen door *Léon van den Wouwer* tot na de vrijlating van *Lucy Martroye*) de juryleden misleid, waardoor de uitspraak zoals we die kennen, volgde.

Die uitspraak was op zijn minst merkwaardig. *Lucy Martroye* zou opdracht gegeven hebben tot de moord op haar man of op zijn minst medeplichtig zijn, maar dit werd haar niet met enige voorbedachtheid ten laste gelegd door de juryleden. Zij kreeg dus een lichtere straf, dan *Léon van den Wouwer*, waarvan geoordeeld werd dat hij het misdrijf had gepleegd.

Een onsamenhangend arrest gecombineerd met gerede twijfel over het gehanteerde motief en bewijsvoering tijdens het assisenproces, leggen vervolgens een solide fundering om een alternatieve hypothese op uit te werken.

Die alternatieve hypothese werd in het verleden uitgewerkt door *Ernest Goddefroy* als ware het een zelfmoordactie van *Paul Steinmann* zelf. Dat is zeker een valabel onderzoek geweest, maar komt in mijn ogen wel in conflict met de verschillende randfenomenen die op de moord volgden. Hoe en waarom ik dan uitgekomen ben op de hypothese van een verband met de Antwerpse diamantwereld, komt u zeker te weten in dit boek...

Al van jonge leeftijd was ik geïnteresseerd in misdaadseries op televisie: *Derrick*, *Ein fall fur zwei*, *Baantjer*, *Midsomer Murders*, *Vera*, *Inspector Morse*, enz. Van al die series is wellicht *Endeavour* de televisiereeks die me nog altijd het meest aanspreekt, wellicht door de combinatie van het personage van de jonge *Endeavour Morse* en de prachtige muziek van *Barrington Pheloung*. Dat gecombineerd met mijn wetenschappelijke scholing en een interesse voor de lokale geschiedenis, heeft er mij toe gezet om dit boek te schrijven. Dit boek is dan ook een bundeling van verschillende van mijn persoonlijke interesses.

In dit boek laat ik de personages van *Léon van den Wouwer* en *Lucy Martroye*, alsook enkele belangrijke getuigen tijdens het assisenproces zelf vertellen. Ook bepaalde teksten worden bewust becommentarieerd weergegeven om de lezer zo een duidelijk beeld te geven van de sociale context waarin het mysterieuze drama zich afspeelde. Dit gecombineerd met verschillende tot nu toe onuitgegeven foto's, brieven, gedichten, maar ook liedjesteksten van de vroegere marktzangers maakt het boek toch uniek ten opzichte van alles wat eerder al is neergeschreven als pleidooi voor de onschuld van *Léon van den Wouwer*.

Schrijven is ook een beetje loslaten, en het doet wat vreemd aan om dit onderzoek af te ronden. Maar schrijven is ook een vorm van bekroning, en niet zonder enige trots ben ik toch wel blij om dit boek te kunnen afwerken als blijvend aandenken aan een uitgebreide periode in mijn leven van onderzoeken in bibliotheken, musea, archieven, ... Hopelijk is het boek voor u als lezer even interessant als mijn onderzoek is geweest!

Danny

De gebeurtenissen in grote lijnen

In oktober 1920 kocht *Lucy Martroye* een groot landhuis met bijbehorende boerderij over van *Victor Van Damme*. Op hetzelfde ogenblik kocht zij nog een groot stuk aanpalend onbebouwd landgoed over van de erfgenamen van *Lucien Maskens*, waardoor het hele domein goed was voor bijna 15 hectaren. Het landgoed dat door haar echtgenoot, *Paul Steinmann*, onmiddellijk *Phoenix-Park* genoemd werd, was aan de noordzijde begrensd door een bosdreef (de huidige *Van Dammedreef*) die de grens vormde met het *Kapelhof* van *Anne Valérie Paridant* (weduwe *Van Damme*), aan de oostzijde door het landgoed van het *Hof ten Oost*, aan de zuidzijde door de *Roode Dreef* (huidige *Missiehuislei*) en aan de westzijde door de *Steenweg naar Cappellen* (huidige *Kapellensteenweg*) (**Afbeelding 1**).

Vermoedelijk huurde het gezin het landhuis reeds van *Victor Van Damme* vóór *Lucy Martroye* het overgekocht heeft. Immers kan afgeleid worden uit de vermeldingen van het bevolkingsregister voor de periode tussen 1910 en 1920 dat op hetzelfde adres na de heer *Paul Steinmann* en mevrouw *Lucy Martroye* en hun twee oudste kinderen, de volgende regels ingenomen werden door enkele bedienden alvorens de derde zoon vermeld werd in het bevolkingsregister (**meer details hierover in de epiloog, n.v.d.r.**).

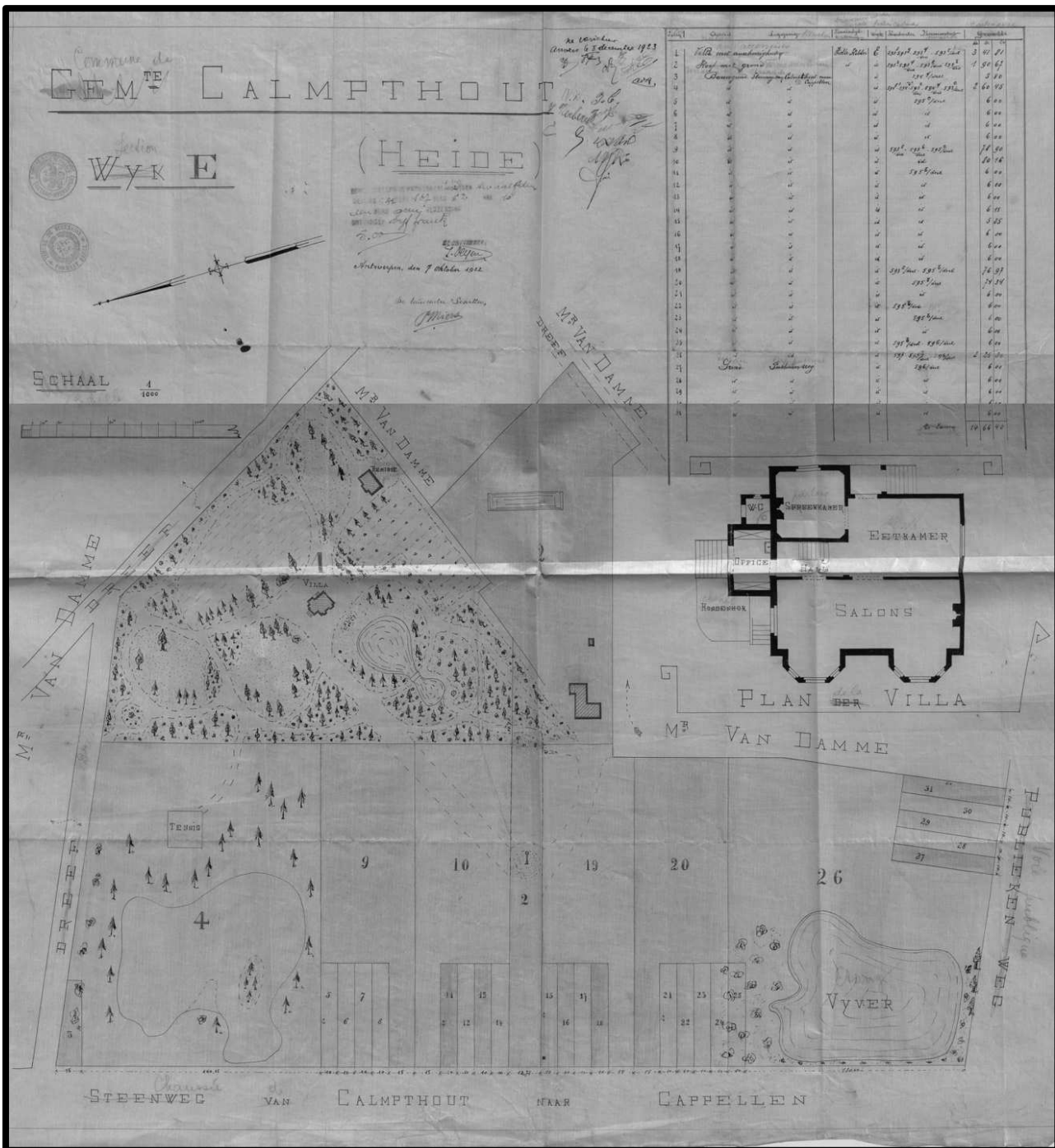
Uit de getuigenis van *Lucy Martroye* voor het *Hof van Assisen* van Antwerpen is geweten dat zij *Paul Steinmann* reeds kende van in haar kinderjaren. Het koppel huwde op 27 maart 1913 te Antwerpen. Op 12 januari 1914 werd hun oudste zoon *Daniel Louis Robert Steinmann* in Antwerpen geboren.

Ambulance *Steinmann* en verblijf in Engeland

Tijdens *den Grooten Oorlog* (1914-1918) hebben *Paul Steinmann* en zijn echtgenote *Lucy Martroye* eerst een verpleegpost (*ambulance Steinmann*) aan het *Zand* in Antwerpen opengehouden, waar zij gewonde vluchtelingen verzorgden, om ze vervolgens via Hangar 27 over te brengen naar Engeland (**zie Appendix 8. Den Grooten Oorlog in Antwerpen**).

Wanneer zij op die manier in september 1914 meer dan 10.000 vluchtelingen naar Engeland verscheept hadden, week het gezin *Steinmann-Martroye* zelf mee uit naar Engeland. Zij kwamen terecht in Tranmere, een gehucht van Birkenhead, dat zelf een voorstad is van Liverpool. Hier werd vervolgens hun tweede zoon *Jean-Jacques Georges Marcel Steinmann* geboren op 14 mei 1916.

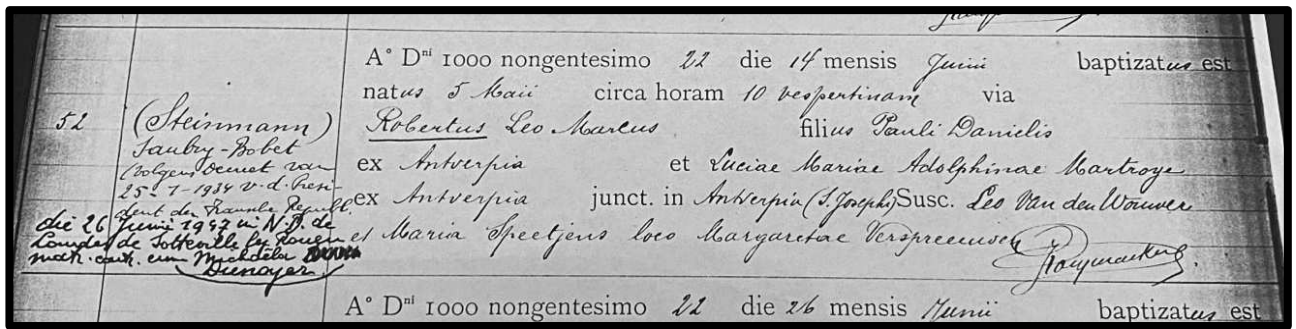
Uit het magere personeelsdossier bij het Belgisch leger van *Paul Steinmann* is geweten dat hij zich op 13 juni 1917 aanmeldde in London bij de *Sûreté Militaire belge* en alzo terecht kwam in de marinebasis van Calais bij kolonel *Cornelie*. Hij liet op dat ogenblik zijn zwangere echtgenote samen met het kamermeisje, *Elisa Romain*, en hun twee oudste zonen achter in Tranmere. De knappe *Lucy* kreeg er in afwezigheid van haar echtgenoot, de nodige aandacht van jonge mannen, wat haar ego streefde. Op 30 januari 1918 werd *Pieter Francis John Steinmann* geboren.

Afbeelding 1. Grondplan van het Phoenix-Park opgemaakt eind 1922 in opdracht van notaris *Fiocco* van Antwerpen, die de verkoop ervan voor mevrouw *Lucy Martroye* organiseerde (bron: notariële akte van verkoop van 22 december 1922)

Eénmaal terug in Antwerpen was *Paul Steinmann*, die reder van beroep was, vaak voor langere periodes in het buitenland, waardoor *Lucy Martroye* opnieuw de aandacht opzocht van aantrekkelijke vrijgezellen. Een eerste ontmoeting vond plaats in 1919 in de *Royal Antwerp Golf Club* te Cappellenbosch (zie **Appendix 6. Royal Antwerp Golf Club**). Het duurde niet lang voor graaf *Amaury Le Grelle* uit Cappellen haar minnaar werd. *Amaury Le Grelle* was de achterkleinzoon van oud-burgemeester van Antwerpen *Gérard Le Grelle*, en woonde met zijn familie op het prachtige *Château Beaulieu* in Cappellen (thans afgebroken, maar het kasteeldomein is bewaard gebleven als het gemeentepark van Kapellen).

Amper een jaar later begon ze een tweede affaire, ditmaal met de financieel adviseur van haar

Afbeelding 2.

Doopakte van Robert Léon Marcus Steinmann, buitenechtelijke zoon van Lucy Martroye en Léon van den Wouwer, die zelf officieel peter van het jongetje was (bron: familiearchief van Marc Saubry-Bobet)

echtgenoot, Léon van den Wouwer. Deze notariszoon woonde met zijn ouders in het Wouwershof, vlakbij het station van Calmpthout. Deze vurige affaire leidde al snel tot een zwangerschap. Lucy Martroye verbrak vervolgens de affaire met Amaury Le Grelle en op 5 mei 1922 beviel ze van een vierde zoon, Robert Léon Marcus Steinmann (Afbeelding 2). Echtgenoot Paul Steinmann had een sterk vermoeden dat Léon van den Wouwer de vader van zijn jongste zoon was, wat hem regelmatig in een redetwist met zijn liefdesrivaal bracht. In een brief gericht aan haar moeder, die door meester Paul-Emile Janson voorgelezen werd tijdens het assisenproces, bevestigde Lucy Martroye zelf dat haar jongste zoon een buitenechtelijk kind was (zie ook *La Lettre-testament de Mme Steinmann* op bladzijde 16).

Luitenant Léon van den Wouwer

Léon van den Wouwer verklaarde op 20 februari 1923 tijdens het assisenproces, dat hij zich op 4 augustus 1914 aanmeldde bij het Belgisch leger. Uit zijn lijvig personeelsdossier van het Belgisch leger kan afgeleid worden dat hij vanaf dat ogenblik aangesloten was bij het 1ste regiment Gidsen, waar hij de graad van 1ste luitenant bereikte (Afbeelding 3).

Na de Wapenstilstand vervoegde Léon van den Wouwer het bezettingsleger in Duitsland. Hij werd gedemobiliseerd op 15 september 1919, maar verving de kommandant van het schadron, waardoor hij nog meer dan een maand langer in de Duitse stad Aken verbleef, vooraleer hij eind 1919 definitief terugkeerde naar Calmpthout. De exacte datum van zijn terugkeer kon hij zich niet herinneren bij zijn verklaring voor het Hof van Assisen.

Volgens zijn verklaring voor het Hof van Assisen van Antwerpen, leerde hij Lucy Martroye in de Royal Antwerp Golf Club van Cappellenbosch kennen tijdens de lente, wanneer hij voorgesteld werd aan het echtpaar Steinmann-Martroye door zijn vader, notaris Léonce van den Wouwer. In het boek *Het geheim van Phoenix-Park* (uitgebracht in 1923 na het assisenproces) werd hiervoor het jaartal 1919 vermeld, terwijl in het boek *Le crime de Phoenix-Park* (eveneens uitgebracht in 1923 na het assisenproces) hiervoor het jaartal 1921 vermeld werd. De waarheid lag vermoedelijk in het midden (lente 1920), aangezien Léon van den Wouwer voor zijn afspraakjes met Lucy Martroye vanaf oktober 1920 een woning huurde in Calmpthout. Na de eerste ontmoeting volgden verschillende afspraakjes waarbij ze samen gingen paardrijden in Calmpthout. Uiteindelijk zwichtte Lucy Martroye eind juli 1920 voor de charmes van Léon van

Afbeelding 3.

Fragment van het schilderij van *Frans Proost* met daarop afgebeeld Luitenant 1ste Gidsen *Léon van den Wouwer* tijdens *den Grooten Oorlog* (bron: familiearchief van *Marc Saubry-Bobet* – origineel schilderij in handen van *Lieven Gorissen*)

den Wouwer en werd ze vanaf dat ogenblik zijn minnares.

Liefdesnestje in “*den Zilveren Hof*”

Zie ook verduidelijking in epiloog

Léon van den Wouwer huurde voor zijn geheime afspraakjes met *Lucy Martroye* een *pied-à-terre* in de gemeente *Calmpthout*, in de nabijheid van het *Phoenix-Park*. Uit de ondervraging van onderzoeksrechter *Olivier van Stratum* tijdens het assisenproces is geweten dat een eerste gehuurde woning zich bevond op

minder dan 1 kilometer afstand van het *Phoenix-Park*. Deze woning werd gehuurd in de periode tussen oktober 1920 en oktober 1921. Bovendien bleek dit pand te koop gestaan te hebben in de periode van de aanslag op *Paul Steinmann*. Bij het napluizen van de notariële aankondigingen van verkoop van panden in die periode, was er slechts één villa die aan deze voorwaarden voldeed: *Villa Ons Genoegen*, op de hoek van de huidige *Koningin Elisabethlaan* (vroegere *Putzeysdreef*) en de huidige *Kapellensteenweg*. Volgens het *bulletijn van eigendommen* gepubliceerd in de *Gazet van Antwerpen* van 28 juni 1922, werd deze villa door notaris *Louis De Deken*, die wellicht voor de bezichtigingen samengewerkt heeft met *Léon van den Wouwer*, voor 67.000 frank verkocht aan een niet nader genoemde man.

Villa Ons Genoegen (huisnummer 275) was begin jaren 1920 in eigendom van de Nederlandse rentenier *Willem Cornelis MacLean*, die geboren was in Rossum op 5 november 1847. Uit de archieven van het bevolkingsregister van de gemeente Kalmthout is geweten dat hij op 60-jarige leeftijd in Antwerpen op 9 januari 1918 in het huwelijk was getreden met de veel jongere, eveneens van Nederlandse nationaliteit zijnde, *Maria Cornelia De Stobbeleire* (geboren in Antwerpen op 31 december 1873). Die laatste had blijkbaar een onwettige dochter, *Julia De Stobbeleire*, die geboren was in Antwerpen op 30 januari 1891. Het koppel gebruikte *Villa Ons Genoegen* als tweede verblijfplaats, alhoewel vreemd genoeg *Willem MacLean*, in tegenstelling tot zijn echtgenote, *Calmpthout* had opgegeven als zijn enige verblijfplaats. *Willem MacLean* kwam te overlijden op 4 mei 1922, waarna de villa in *Calmpthout* verkocht werd. Opvallend is dat het echtpaar *MacLean-De Stobbeleire* (*Grétrystraat 8*) in Antwerpen vlakbij het echtpaar *Steinmann-Martroye* woonde (*Grétrystraat 13*) **(Paul Steinmann en Lucy Martroye woonden geruime tijd in de Grétrystraat te Antwerpen, doch wellicht omwille van de benarde financiële situatie verhuisden zij op 26 januari 1922 naar het appartement boven de kantoren van de firma Steinmann & Co aan de Jordaenskaai 24 (huidige Helvetiahuis), n.v.d.r.)**.

Vanaf oktober 1921 tot en met april 1922 (*Lucy Martroye* beviel begin mei 1922 van haar jongste zoon) huurde hij volgens de verklaringen van onderzoeksrechter *Olivier van Stratum* nog een tweede woning in *Calmpthout*, die wat verder van *Phoenix-Park* gelegen was. Uit de verdere verhoren tijdens het assisenproces kan afgeleid worden dat deze tweede woning gelegen was aan *den Zilveren Hof* en eerder in de richting van *de Kijkuit* gelegen was. Ook was de woning niet al te ver afgelegen van *het Klein Bazaarken* van *Lina De Vos*, omdat haar buurvrouw *Alicia Cram* (na het assisenproces gekend onder de familienaam *Raeymaekers*, en tijdens het assisenproces ook wel echtgenote *Devalckeneer* genoemd) door *Léon van den Wouwer* als conciërge was gevraagd van deze woning. Ook hier lijkt slechts één villa te kunnen voldoen aan de beschrijving, namelijk het vroegere restaurant *Huis van Augustijn*, in de huidige *Augustijnsdreef*. *Villa Bellevue* werd meermaals verhuurd en hoorde bij *Villa De Wijngaard*, gelegen aan de *Steenweg naar Cappellen*. De twee villa's deelden een grote parktuin, waarin vermoedelijk zilverdennen stonden (de benaming van restaurant *Zilverden* in de nabijheid verwijst hier wellicht naar), wat de benaming *den Zilveren Hof* zou kunnen verklaren.

Henri Frans Vanden Bergh uit Antwerpen heeft in 1910 *Villa Bellevue* laten bouwen en was ook eigenaar van *Villa De Wijngaard*, die hij zelf als buitenverblijf gebruikte. *Villa Bellevue* daarentegen verhuurde hij. Tussen 1910 en 1913 huurde graaf *Wilhelm Alexander zu Dohna*, die landbouwingenieur was, waarna *Alfons De Schutter* uit *Wuustwezel* volgde, en daarna nog gemeenteklerk *Karel De Schutter* (tussen 1916 en 1919). In 1920 werd het domein met beide villa's verkocht aan de Antwerpse koopman *Maurice Strijbos* (familie van *Paul Strijbos* van

kasteel Strijboshof), waarna hij de beide villa's tussen 1922 en 1926 verkocht aan wisselagent Petrus Josephus Mermans. Villa Bellevue werd wellicht tussen oktober 1921 en april 1922 gehuurd door Léon van den Wouwer van Maurice Strijbos.

Paul Steinmann had het aan de stok met de lokale stropers

Paul Steinmann had een redelijk opvliegend karakter, zeker als hij een glaasje teveel gedronken had. Niet alleen Léon van den Wouwer kreeg het vaak aan de stok met hem. Aangezien het Phœnix-Park niet alleen een parktuin met vijver, paardenstallen en een tennisveld, maar ook een boerderij met landerijen en een groot bos omvatte, was het (amper afgesloten) domein ideaal voor de lokale Calmpthoutsche stropers. Eén van hen, in de volksmond gekend als “den Turk”, was midden juni 1922 razend kwaad geworden op Paul Steinmann omdat die laatste in koelen bloede zijn jachthond had neergeschoten nadat hij door hem betrappt werd bij het stropen in het Phœnix-Park. “den Turk” was niet van plan om het hierbij te laten.

Bedrieglijk bankroet van Paul Steinmann

Paul Steinmann werd geboren als kleinzoon van Daniel Steinmann, die zich in 1852 te Antwerpen kwam vestigen, komende vanuit het Zwitserse Sankt-Gallen. In het boekje dat in 1954 uitgebracht werd naar aanleiding van het honderdjarige bestaan (*centenaire*) van de firma Steinmann & Co (**Afbeelding 4**) werd hierover het volgende geschreven...

C'est vers l'année 1852 que Monsieur Daniel Steinmann père, issu d'une famille patricienne St. Galloise (en Suisse) est venu à Anvers pour y traiter des affaires d'émigration pour son compte et celui de la firme Steinmann, Leroy & Renner.

Toutefois, dès juillet 1954, se sentant trop limité dans sa sphère d'action et désirant un travail plus indépendant pour donner libre cours à son esprit d'entreprise, il a fondé la maison Steinmann & Co. C'est donc depuis cette époque qu'existe la firme qui gagna d'année en année plus d'importance.

La firme a continué ainsi, sans changements, jusqu'en 1871, sauf l'adjonction comme associé de Monsieur Herman Ludwig. En 1871 la raison sociale est changée en Steinmann & Ludwig, pour redevenir en 1889 Steinmann & Co, après la retraite de Monsieur Herman Ludwig.

Au début l'activité de la firme se limite à l'émigration, mais afin de faciliter le départ des émigrants, elle affrète des voiliers. A ce moment les voyages pour les pays lointains tels que les Etats-Unis du Nord et les pays de l'Amérique du Sud, se faisaient à la voile, et les facilités de voyage de nos jours n'existaient pas encore. C'est pendant les années 1857 et 1865 que dans les bassins d'Anvers, fort limités alors, on pouvait voir dominer le pavillon de la White Cross Line (le pavillon de la firme). Il y avait, à certains moments, 15 à 20 voiliers à la fois en charge, pour toutes destinations.

Le succès des affaires décida bientôt ces hommes entreprenants de faire l'acquisition d'un premier voilier l'HELVETIA, suivi bientôt de l'acquisition de deux autres voiliers, dont le "DUC DE BRABANT" en 1865. L'armement fut dès lors constitué.

Afbeelding 4.

Affiche opgemaakt ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan in 1954 van de firma *Steinmann & Co* (bron: collectie van *Danny Mathysen*)

En 1868 le premier vapeur, le "STEINMANN", est acheté. Se succèdent ensuite les vapeurs tels que le "C.F. FUNCK", l'"HELVETIA", remplacés bientôt par des vapeurs plus grands: le "DANIEL STEINMANN", le "HENRY EDYE", le "HERMAN LUDGWIG", le "LUDWIG", pour finir par le "HERMAN". Ce vapeur avait un tonnage de 3.500 Tonnes et transportait des émigrants et du fret. Les installations pour les passagers étaient très rudimentaires, la durée du voyage entre Anvers et New-York était de 18 à 20 jours. Il y avait également des départs pour Boston et Montréal. Les services couvraient, en outre, les ports brésiliens et argentins et feu Daniel Steinmann père fit un voyage étendu au Brésil, quand il fut reçu par feu l'Empereur Don Pedro, qui lui assura tout l'appui de son Gouvernement.

D'autres unités firent aussi partie de la White Cross Line, elles étaient propriété conjointe de la firma Steinmann & Ludwig et l'armateur Théodore Engels.

La White Cross Line perdit plusieurs de ses unités entre 1871 et 1889 par suite de causes inconnues, mais qu'il est facile d'attribuer aujourd'hui aux risques de la navigation à l'époque et des glaces. Certaines unités furent perduent corps et biens, sans qu'on sût jamais la raison de ces catastrophes. Toujours est-il, que ses armateurs pionniers n'ont pu trouver l'appui financier nécessaire pour persévérer dans leurs efforts et pour lutter contre la concurrence venue de l'étranger (**Red Star Line, n.v.d.r.**), ce qui amena les fondateurs de la firme à vendre les dernières unités qui leur restaient.

C'est en 1889 que sons fils, Daniel Steinmann (**Gaspard Daniel Steinmann, vader van Paul Steinmann, n.v.d.r.**), s'établit pour son propre compte et sous son nom personnel. Il fonda la Société pour le Déchargement des Céréales et obtint l'agence de diverses Lignes. En 1891 il revient dans le trafic de New-York, non pas comme armateur, mais comme agent maritime. Il avait créé une firme concurrente à la ligne postale, ligne étrangère.

En 1895 la firme Daniel Steinmann-Haghe, devenue très importante, fusionna et reprit les affaires de l'ancienne firme Steinmann & Co et prit alors le nom de l'ancienne firme.

Quand Mr. Daniel Steinmann II (**Gaspard Daniel Steinmann, vader van Paul Steinmann, n.v.d.r.**), qui fut un des fondateurs de la Fédération Maritime d'Anvers, et le fondateur de l'Union pour la Protection du Travail au Port d'Anvers etc., mourut prématurément en 1911, à l'âge de 50 ans, ses affaires furent continuées par ses héritiers dont ses deux fils, Paul et Georges, et Mr. Louis Steinmann, son frère (**in feite waren zijn zonen de enige wettelijke erfgenamen, doch gezien hun jeugdige leeftijd werd oom Louis Emile Steinmann mee als tijdelijke bewindvoerder aangesteld, tot aan het overlijden van hun moeder; daarna zou Louis Steinmann geen vennoot meer zijn, n.v.d.r.**). Les affaires actuellement en S.p.r.l. sont continuées, à la suite de décès (**met het overlijden wordt de moord op Paul Steinmann bedoeld, n.v.d.r.**), par Messieurs Louis et Georges Steinmann, associés gérants, et à la direction des affaires Mr. Mathieu Adriaens, directeur général, et Mr. Henri Van Ghelder, directeur), aidés des porteurs de procuration Mme. Louise Verhoogen-Demont, MM F. Van Beneden, Eug. Wouters, G. Wasmer et C. Van Loo, et un personnel d'élite.

Il faut également citer notre succursale de Rotterdam conduite par Mr. Jan Cleton, celle de Hambourg conduite par Mr. Georg W. Anthony, celle de Gand par Mr. André Reyniers et celle de Bruxelles par Mr. Léon Loward.

Les affaires traitées sont actuellement l'agence maritime, les expéditions et toutes les branches subsidiaires à ces professions.

Mr. Daniel Steinmann, père, ses fils Daniel (**Gaspard Daniel Steinmann, vader van Paul Steinmann, n.v.d.r.**) et Louis Steinmann (**hij nam ontslag kort na het assisenproces, n.v.d.r.**) furent successivement Consuls de Suisse à Anvers.

Deze neergeschreven geschiedenis van de firma Steinmann & Co illustreert prachtig de context waarin

Afbeelding 5.

Postkaart gemaakt door fotograaf *Hoelen* uit *Cappellen* van het *Phoenix-Park* in *Calmphout* (bron: collectie van *Karel De Blick*)

Paul Steinmann opgroeide. Samen met de man van zijn zus *Marguerite Steinmann*, de heer *Constant Cloquet*, richtte hij na den *Grooten Oorlog* de firma *Constant Cloquet & Co* op, waarmee ze onder meer import van stenen naar *Antwerpen* verzorgden.

Paul Steinmann was evenwel een typisch voorbeeld van een *fils-à-papa* die als derde generatie binnen een familie niet over het nodige zakelijk instinct beschikte. Omwille van die reden werd hij tijdelijk als medezaakvoerder van de firma *Steinmann & Co* aan de kant gezet. Ook binnen de firma *Constant Cloquet & Co* zorgde dit meermaals voor problemen, waardoor er vanuit de firma *Steinmann & Co* meermaals geld toegestopt moest worden. Dat bleek evenwel een onhoudbare zaak, en dus stevende de firma *Constant Cloquet & Co* tegen de zomer van 1922 af op een faillissement.

Bij het onderzoeken van dit faillissement kwam bovendien aan het licht dat *Paul Steinmann* meerdere keren, zonder medeweten van zijn schoonbroer, geld uit de firma had gebruikt voor persoonlijke doeleinden. *Paul Steinmann* riskeerde dan ook verantwoordelijk te zijn voor het bedrieglijk bankroet van de firma *Constant Cloquet & Co*.

Binnen de familie *Steinmann* was er overigens bitter weinig steun bij dit faillissement, getuige het feit dat de heer *Constant Cloquet* zijn schoonmoeder voor de rechtbank sleepte, in de hoop onderhoudsgeld te bekomen voor zijn gezin. Ook het gezin van *Paul Steinmann* had erg te lijden onder deze financiële druk en zijn situatie was midden juni 1922 dan ook uitzichtloos.

Afbeelding 6.

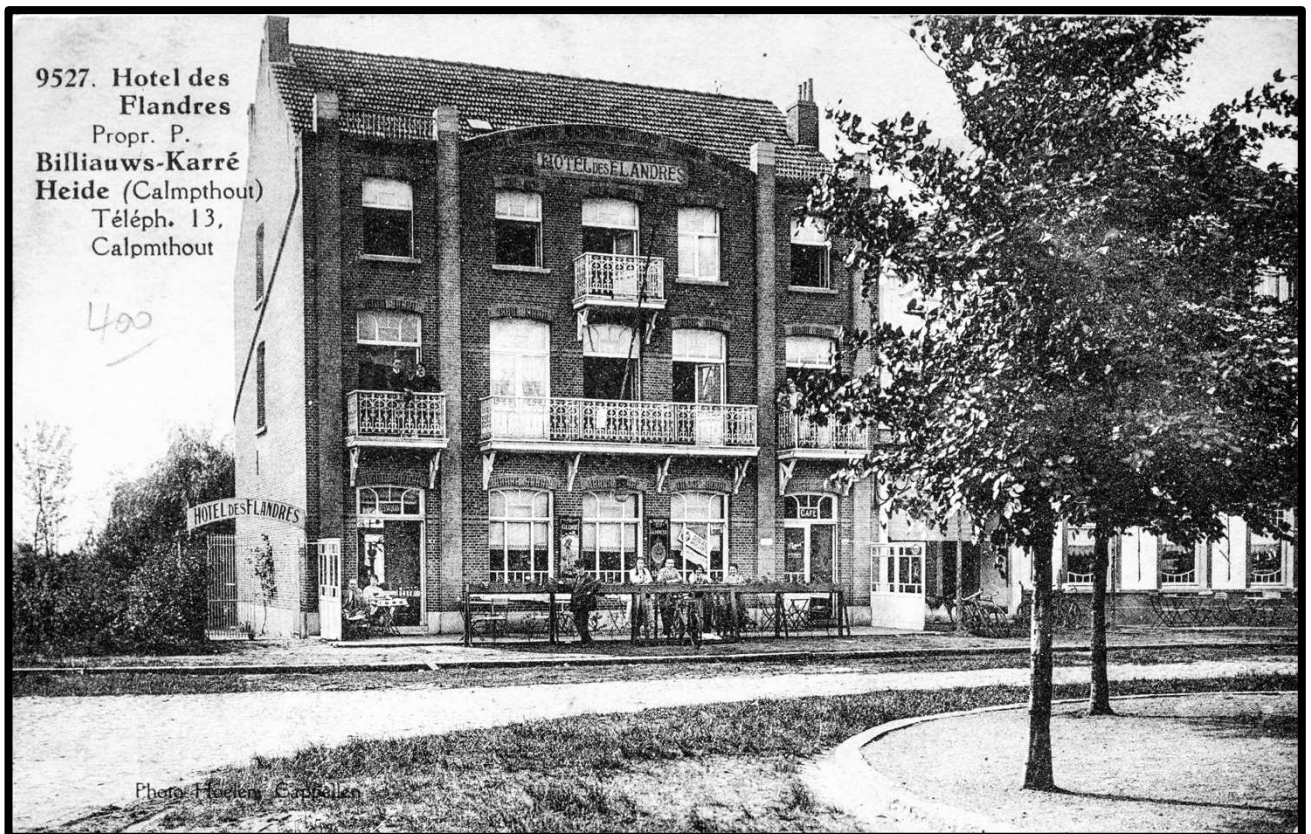
Oude postkaart van fotograaf *Hoelen* uit Cappellen met de hotels aan het Statieplein van Heide. Aan de rechterzijde *Hotel Au Bien Venu* en links *Hotel des Flandres*; het beeld is gemaakt rond 1923 (bron: collectie van *Karel De Blick*)

Donderdag 22 juni 1922

Lucy Martroye was die ochtend opgestaan en had tegen 10.00 uur mee de kinderen verzorgd, waarna ze naar haar echtgenoot, *Paul Steinmann*, had getelefoneerd om te informeren hoe laat hij met de trein zou toekomen aan het station van Heide. Na nog even *bedot* gespeeld te hebben met de kinderen, ging ze samen met haar kinderen tegen 14.00 uur wachten aan het station. Bij aankomst van haar echtgenoot ging het gezin nog even een drankje nuttigen in *Hotel des Flandres* aan het statieplein (**Afbeeldingen 6 en 7**). *Paul Steinmann* en *Lucy Martroye* dronken er een Porto bij mevrouw *Karré*.

Terwijl *Paul Steinmann* zijn papieren in de slaapkamer aan de schrijftafel aan het schikken was, ging *Lucy Martroye* nog even bij “*Au bon marché*”, de kruidenierswinkel van de familie *Tallier* in de *Heikantstraat* (huidige *Heidestatiestraat*) telefoneren naar *Léon van den Wouwer*. Die amoureuze telefoontjes deed ze gewoonlijk niet met de telefoon in het landhuis, omdat ze anders te veel zouden opvallen, zeker wanneer haar echtgenoot in dezelfde kamer aan het werken was.

Léon van den Wouwer was echter niet aanwezig op het notariskantoor van zijn vader omdat hij over de middag had geluncht samen met zijn vader en zijn zus in het *Grand Hôtel de Londres* op de *De Keyserlei* in Antwerpen, en van daaruit onmiddellijk verder gegaan was naar zijn afspraak met de familie *Cuperus* aan de *Van Eycklei* (***Nicolaas Cuperus* is onder meer gekend van het beroemde koffie- en theebedrijf in Antwerpen, n.v.d.r.**), waar hij om 14.30 uur verwacht werd.

Afbeelding 7.

Oude postkaart van fotograaf *Hoelen* uit *Cappellen* met erop afgebeeld het *Hotel des Flandres*. Deze foto is gemaakt omstreeks 1927. (bron: collectie van *Karel De Blick*)

Na het vergeefse telefoontje haastte *Lucy Martroye* zich terug naar het *Phœnix-Park* (**Afbeelding 5**). Het zou ondanks de benarde financiële situatie toch nog een leuke namiddag worden, want na een tasje koffie zou de familie nog samen aardbeien gaan plukken.

Na zijn afspraak bij de familie *Cuperus*, liep *Léon van den Wouwer* vervolgens nog even langs op het kantoor van zijn vader in de *Lange Herentalschestraat*, van waaruit hij nog tevergeefs *Paul Steinmann* aan de telefoon probeerde te krijgen. Vervolgens zou hij nog even domino gaan spelen met enkele vrienden in *Café Comédie* aan de *Meir*, alvorens zelf de trein terug naar *Calmpthout* te nemen. Hij had namelijk afgesproken om samen met *Albert Meurisse* de trein van 18.00 uur te nemen, maar die laatste zou die dag zijn trein onverhoeds missen (***Albert Meurisse* was chocoladefabrikant en had in die tijd nog in de *Lange Herentalsestraat*, in de buurt van het notariaat van *Léonce van den Wouwer*, zijn chocoladefabriek; in de loop van 1922 zou die fabriek verhuizen naar *Antwerpen-Dam*, n.v.d.r.**).

Diezelfde donderdagavond 22 juni 1922 waren *Paul Steinmann* en *Lucy Martroye* uitgenodigd op het feest ter gelegenheid van het 25-jarig huwelijk van *Pauls* nonkel *Louis Steinmann*, de consul van Zwitserland te *Antwerpen*. *Paul Steinmann* en *Lucy Martroye* wandelden naar het station van *Heide* en namen er de trein van 19 uur richting *Antwerpen*. Ze werden daarbij opgemerkt door tolbeambte *Frans Thys*.

Eénmaal aangekomen in *Antwerpen*, ging *Lucy Martroye* nog langs de kapper in de *Quellinstraat*, terwijl *Paul Steinmann* al binnenging in het *Grand Hôtel de Londres* aan de *Antwerpse De Keyserlei*. Eénmaal ze zich beiden hadden omgekleed voor het avondfeest en het avondmaal hadden genuttigd in het hotel, trokken *Paul Steinmann* en *Lucy Martroye* per taxi naar de *Van Putlei*, waar oom *Louis Steinmann*, consul

Afbeelding 8.

Postkaart gemaakt door fotograaf *Nels* van *Villa Putsche Moer* (bron: collectie van *Karel De Blick*)

van Zwitserland, woonde. *Paul Steinmann* was niet in zijn element op het avondfeest en dronk of at helemaal niets. Hij was volledig in de ban van zijn nakende faillissement. *Lucy Martroye* probeerde hem op te beuren, maar hij bleek niet in de stemming om te dansen.

Die avond besloot de Calmpthoutsche stroper *Henri Gorissen*, lokaal beter bekend onder de bijnaam “*den Turk*”, om nog eens te gaan stropen in het *Phoenix-Park*. Hij zou zich zeker niet laten doen, had hij zich voorgenomen, mocht *Paul Steinmann* hem opnieuw betrappen. Hij was immers nog niet vergeten wie zijn trouwe viervoeter had doodgeschoten.

Léon van den Wouwer was na het avondmaal op weg gegaan naar de *Villa Putsche Moer* van *Albert Meurisse*, om een laatste keer de voorbereide akte door te nemen, waarmee *Albert Meurisse* een stuk grond kon overkopen van de heer *Nicolaas Cuperus*, zodat hij vanaf de steenweg van Putte naar Calmpthout een toegangsweg naar zijn villa kon maken. Bij het passeren van de woning van *Victor Poillon*, ging hij daar nog even goedenavond wensen, om vervolgens vrij snel zijn weg te vervolgen richting *Villa Putsche Moer* (**Afbeelding 8**).

Iets na 23.00 uur liet *Paul Steinmann* zijn voormalige chauffeur de auto, die al te koop stond, aanrijden. De chauffeur bracht hen vervolgens naar het *Grand Hôtel de Londres* (**Afbeelding 9**), waar de persoonlijke spullen opgehaald werden. Bij het binnengaan, werd chauffeur *Joseph Van den Eynde* bedankt voor zijn diensten. *Paul Steinmann* zou immers zelf de auto besturen richting *Phoenix-Park*. *Paul Steinmann* had nog zin om iets te drinken en de twee nuttigden nog een drankje in de *Bass Taverne*. Ze werden er bediend door *Eduard Thonon*, die zich herinnerde dat *Paul Steinmann* een *pale-ale* had gedronken en *Lucy Martroye* een witte porto.

Afbeelding 9.

Oude foto van het *Grand Hôtel de Londres* aan de *De Keyserlei* te Antwerpen (bron: FelixArchief)

Lucy Martroye had last van polderkoorts en dus nam *Paul Steinmann* plaats achter het stuurwiel. Bij het buitenrijden van de stadsomwalling van Antwerpen, stopte hij om een lift te geven aan een soldaat die nog naar het *fort van Merxem* moest terugkeren. De lifter werd keurig bij het fort afgezet, waarna de rit via *Sint-Mariaburg* (**dat toen nog niet de reputatie *Miekesburg* had, zoals later wanneer *Hector Carlier* er zijn *Amalia* zou vinden, n.v.d.r.)** verder ging richting Cappellen. Iets voor 00.30 uur werd de auto van *Paul Steinmann* en *Lucy Martroye* opgemerkt door tolbeambte *Frans Van Buggenhout* van de douane nabij de begraafplaats van Cappellen, aan de *Heidestraat*. Enkele minuten later zag zijn collega tolbeambte van de douane *Frans Smits* de auto passeren op de *Steenweg* naar *Calmpthout* in Cappellenbosch.

Intussen keerde *Léon van den Wouwer* terug naar het *Wouwershof* vanuit de *Putsche Moer*. Toegekomen in het *Wouwershof* zou hij een zwoele nacht beleven met de weduwe van *Paul Einmahl* (**zij had met haar echtgenoot tot enkele jaren ervoor in Kasteel Boterberg in Calmpthout gewoond, n.v.d.r.**), die was uitgenodigd door zijn moeder. Nadat weduwe *Einmahl* in alle discretie tijdens het assisenproces was komen verklaren dat ze die bewuste nacht tweemaal de liefde had bedreven met *Léon van den Wouwer*, gonsde het in Antwerpen van “*nicht Einmahl, aber zwei mahl*”.

De affaire van Léon van den Wouwer en Joséphine Vaes (weduwe Einmahl) zou tijdens het assisenproces sterk benadrukt worden. De twee hadden een week voordien blijkbaar een rendez-vous gehad in het Brusselse Hotel Métropole aan het De Brouckèreplein. Léon van den Wouwer had volgens de verklaringen voor het assisenproces enkele cadeautjes voor Lucy Martroye gekocht in Antwerpen, en vervolgens de trein genomen naar Brussel. Daar toegekomen zou hij een hotelkamer boeken in het Palace Hotel aan het Rogierplein, waar hij de cadeautjes achterliet. Vervolgens trok hij naar de kamer van Joséphine Vaes in het Hotel Métropole, waar hij niet zou blijven over-

Afbeelding 10.

Oude postkaart van fotograaf Hoelen uit Cappellen van Hotel Au Bien Venu van het echtpaar Faes-Van Osta omstreeks 1911 (bron: collectie van Karel De Blick)

nachten. Met het excuus dat hij zijn trein nog moest halen, keerde hij terug naar het Palace Hotel, waar hij overnachtte en er aan de ontbijttafel op donderdag 15 juni 1922 samen met Lucy Martroye zou genieten van een romantisch ontbijtje.

De afspraakjes met Lucy Martroye in de dagen voorafgaand aan de aanslag op het leven van Paul Steinmann, werden ook uitgebreid overlopen tijdens het assisenproces. Zo bleken Léon van den Wouwer en Lucy Martroye op maandagmiddag samen gegeten te hebben bij Faes in Hotel Au Bien Venu (**Afbeelding 10**) aan het Statieplein in Heide, waren ze op dinsdag samen gaan eten in het Middelheim restaurant, waar ze door mijnheer Lejeune bediend waren geweest, en hebben ze ongetwijfeld in het "Parc des Rossignols" (Nachtgalenpark) een romantische wandeling gemaakt. Het afspraakje dat het meest intens besproken werd, was dit van woensdag waarbij ze in het bos van Cuperus, nabij Villa Putsche Moer, waren gaan wandelen.

Bij aankomst in het Phoenix-Park stapte Lucy Martroye uit de auto bij de zijingang van het landhuis, ging binnen via de deur naar het Office, sloot die af zoals afgesproken met haar man, en ging boven bij haar kamermeisje Elisa Romain informeren hoe het gesteld was met Robert, de pasgeboren baby. Terwijl ging Paul Steinmann de auto parkeren in de iets verderop gelegen garage. Wanneer hij de lichten van de auto wilde uitdoven, werd hij tweemaal beschoten. Hij slaagde er nog in om het landhuis te bereiken en vanop de balkons enkele schoten te lossen, alvorens op zijn bed te gaan neerliggen.

De hovenier Karel Van Renterghem werd getelefoneerd, maar het duurde enige tijd vooraleer hij de aan de lijn kwam. Zo snel hij kon, haastte Karel Van Renterghem zich naar het landhuis, waar hij even moest wachten vooraleer de deur naar het Office opengemaakt werd. Karel Van Renterghem ging mee naar de

slaapkamer, waar *Paul Steinmann* op zijn bed neerlag.

Lucy Martroye vertrok samen met keukenmeid *Louisa Van Aerdt* met de auto naar Cappellen om er dokter *Constant Dufraing* op te gaan halen, nadat *Karel Van Renterghem* de dames naar de garage had begeleid. Om van de emotie te bekomen, schonk dokter *Dufraing* eerst een cognac uit voor *Lucy Martroye*. Na het nuttigen van de drank, vertrokken ze samen naar het *Phœnix-Park*, waar ze voor het huis stopten, en via het *Office* naar binnen gingen. Wanneer hij zijn onderzoek had afgerond, oordeelde dokter *Constant Dufraing* dat *Paul Steinmann* best naar een gasthuis te Antwerpen werd overgebracht. Terwijl de auto klaargemaakt werd opdat *Paul Steinmann* er al liggend in vervoerd kon worden, nuttigde dokter *Dufraing* nog “*une très fine champagne*”. De rit naar Antwerpen zou nog een lange rit blijken, aangezien *Lucy Martroye* hierover verklaarde tijdens het assisenproces dat ze om de vijf minuten halt had moeten houden, om voor *Paul Steinmann* te zorgen en te verzekeren dat het nog in orde was voor hem.

Verblijf van *Paul Steinmann* in het *Sint-Camillus* gasthuis

Paul Steinmann werd dus met de auto overgebracht naar het *Sint-Camillus* gasthuis in de *Lokkaardstraat* te Antwerpen. Een week later bezweek *Paul Steinmann* op 1 juli 1922 aan zijn verwondingen. Nog voor zijn dood waren *Léon van den Wouwer* en *Lucy Martroye* reeds opgepakt als verdachten. Over het verblijf van *Paul Steinmann* in het *Sint-Camillus* gesticht werd het volgende geschreven in de *Gazet van Antwerpen* van 30 juni 1922:

Het slachtoffer op zijn lijdensbed

In een der grootste, ruime kamers van het St-Camillus gesticht, geheel in de witte lak gezet en overvloedig in licht badende, ligt het slachtoffer van den geheimzinnigen aanslag op zijn lijdensbed uitgestrekt.

*Zijn broeder Georges en zijn zuster, Mevr. Cloquet (**Marguerite Steinmann was gehuwd met Constant Cloquet, n.v.d.r.**), wijken niet van zijne sponde, en betrekken eene gelijkaardige kamer, nummer 30, vlak naast die van den gekwetste.*

Heer Steinmann wordt geholpen en verzorgd door eene oude verpleegster, uitsluitelijk van Engeland ontboden en verder door de Eerwaarde Zusters van het gesticht.

Drs. H. Bremken en V. Diegerich hebben de behandeling van den ongelukkige in handen en spannen alle krachten in om stap voor stap de dood hare prooi te kunnen ontrukken. Of het hun gelukken zal, schijnt moeilijk te gelooven.

Heer Steinmann, volgens een der doctors ons vertelde, is aangedaan door eene vliegende algemeene buikvliesontsteking (peritonite aigue), d.w.z. ontsteking der welvliezen van den binnenkant der buikholte. Deze ontsteking is, zooals altijd in dit geval, het gevolg van het doorboren der ingewanden door kogels, welke daarna in de maag en den dikken darm zijn doorgedrongen. Deze doorboring is oorzaak dat bloed, gal, enz., in de buikholte kunnen doordringen.

De behandeling bevat dan ook bijzonder het gebruik van ijs om de ontsteking tegen te gaan en geneesmiddelen om de pijn te verzachten.

Tot heden toe was het niet mogelijk tot heilkundige bewerkingen over te gaan, gezien den zwakken toestand van het slachtoffer, welke niet eens toelaat een degelijk onderzoek met de X stralen te doen naar de juiste plaats waar de kogels zitten.

Een verhaal van den aanval

Ziehier volgens het verhaal van heer Paul Steinmann, een relaas van de wijze waarop de aanval zou hebben plaats gehad:

“Ik was met den auto in de garage gereden en verliet daar mijne zitplaats, waarna ik uitging om te zien of de machien wel goed op hare plaats stond. De auto stond met den voorkant naar buiten **(dit klopt niet, n.v.d.r.)** en de ontstoken pharen verlichtten de garage en de openstaande deur.”

“Ik had nauwelijks eenige stappen gedaan toen een man voor mij opdaagde, welke de beweging deed van een schutter, die kalm op zijn doelwit aanlegt. Ik had schier den tijd niet om te beseffen wat ik zag of wat er voorviel. Ik hoorde losbrandingen en gevoelde mij, alsof mij slagen op den buik werden toegebracht. Ik viel. Spoedig verminderde de pijn. Ik richtte mij op, begaf mij in de richting van het huis.”

Bij dit verhaal voegt Mad. Steinmann dat de man daarna van uit het venster der kinderkamer zijn jachtgeweer en carabien afschoot in de richting der garage; hij gebruikte geen revolver **(heel merkwaardig is dat in de ochtend wanneer de gendarmen van Gooreind hun onderzoek begonnen, de voetafdrukken grotendeels weggewist waren, en dat de kogelhulzen netjes naast elkaar teruggevonden werden, n.v.d.r.)**.

Het slachtoffer houdt dus de thesis staande dat hij in de nabijheid der garage zou getroffen worden zijn.

Langs een anderen kant houdt men het ook niet voor onmogelijk, dat heer Steinmann zou getroffen worden zijn door zijn eigen wapen, dat nadien terug in huis zou gebracht zijn, terwijl het slachtoffer zich op het perron der villa sleepte **(Ernest Goddefroy zou jaren later de theorie van zelfmoord verder uitwerken, n.v.d.r.)**. Hier op voortgaande, zou een der revolverhulzen, daarna op het perron nedergelegd zijn, ten einde te doen gelooven dat het wapen van daar was afgevuurd geworden.

Er valt op te merken dat, volgens de verklaringen van heer Steinmann, de garage steeds verlicht was en de poort wagenwijd openstond op het oogenblik dat hij in die richting twee schoten uit zijn jachtgeweer en een uit zijn carabien loste.

Bedreef Madame Steinmann den moord?

Het is gebleken dat de vrouw van 't slachtoffer, den broeder van M. Steinmann **(Georges, Steinmann, n.v.d.r.)** verwittigde na de misdaad en dit nog wel in bewoordingen welke, gezien den ernst van den toestand, weinig van deelneming getuigen. Zij seinde per snelbericht het volgende:

“Il est arrivé une sâle blague à Paul. On l'a canardé!” (Er is Paul een onaangenaam avontuur overkomen. Men heeft hem neergeschoten.)

Dan komen ook de volgende bestatigingen nieuwe vermoedens wekken die geenszins in 't voordeel van Mevr. Steinmann uit te leggen zijn.

In de benedenkamer van het Phœnix Park werd bij het onderzoek, een half glas whisky aangetroffen, benevens twee stukken aangerookte sigaretten. Dit zou doen veronderstellen dat de moord geenszins aan de garage plaats had, doch wel in de villa zelf **(deze piste bleek achteraf volledig ontkracht te worden, n.v.d.r.)**.

Mevr. Steinmann en haar echtgenoot zouden thuisgekomen zijn en nog samen in gesprek geweest zijn in de bedoelde kamer.

Op een gegeven oogenblik zou men aan het twisten geraakt zijn en wel in zulke erge mate dat de vrouw, in een vlaag van woede, den revolver zou genomen hebben welke zij steeds op zich droeg en haar man getroffen hebben. Daarna, ten prooi aan eene erge ontroering, zou zij haar spijt uitgedrukt hebben over die onzinnige daad en haar

man gesmeekt hebben toch niets over de zaak te zeggen, hetgeen Paul Steinmann zou aangenomen hebben (**dit bleek achteraf niet het geval geweest te zijn, n.v.d.r.**).

Vervolgens diende er natuurlijke een heele tooneelschikking geregeld, om het gerecht op een dwaalspoor te brengen. Hieraan zou dan ook met de grootste zorg gewerkt zijn en daaruit zou voortspruiten dat de zaak uitgelegd werd zooals wij de opvatting er van in het begin meedeelden.

De nieuwe uitleg nochtans, zou de waarheid bevestigen van de verklaringen der bedienden, die van eerst af beweerd hebben dat de poort der garage gesloten was.

Als gevolg zou daaruit ook nog voortspruiten het aanhouden van een derden persoon, die bij de eerste verklaringen, grootendeels, zou bijgedragen hebben om het gerecht op een dwaalspoor te brengen.

Hoewel de Vlaamse kranten Franstalige dagbladen zoals *Le Matin d'Anvers* ervan beschuldigden, berichten op losse schroeven te verspreiden, bleken ook zij zelf hier niet vies van te zijn, getuige dit laatste hoofdstuk in het krantenartikel.

De begrafenis van Paul Steinmann

De eredienst horende bij de begrafenis van Paul Steinmann werd gehouden in de protestantse kerk in de Bexstraat te Antwerpen, waarna hij op de begraafplaats op het Kiel begraven werd (nadien zou zijn graf overgebracht worden naar het Schoonselhof). In *De Volksstem* van 6 juli 1922 werd over de begrafenis het volgende geschreven:

Gisteren is dus het slachtoffer van den nog altoos even geheimzinnige misdaad van het Phœnixpark, M. Paul Steinmann, naar zijne laatste rustplaats overgebracht.

Reeds van half elf verdrong zich eene dichte menigte voor de kleine protestantsche kerk der Bexstraat. Bijzondere maatregelen waren getroffen om eene overrompeling te voorkomen. Zij die enkel van eene kaart voorzien waren mochten binnen.

De kist met het lijk van den ongelukkigen M. Steinmann was voor het altaar op eene katafalk geplaatst en was geheel omringd met bloemen en planten, terwijl op heel de breedte der kerk een berg van bloemen en kronen was opgestapeld. Voor de kist werd eene groote kroon opgemerkt, waar op het purperen lint het opschrift las: "Aan mijnen lieven en betreurden echtgenoot".

*De rouw werd geleid door MM. Georges Steinmann, broeder van den overleden; Lod. Steinmann, de oom, algemeen consul van Zwitserland (**Louis Steinmann, n.v.d.r.**); M. Robert Martroye, broeder van Mev. Steinmann (**Robert Martroye, n.v.d.r.**); M. C. Cloquet en zijne echtgenote (**Constant Cloquet en Marguerite Steinmann, n.v.d.r.**), schoonbroeder en zuster van M. Steinmann.*

*In de proppensvol gevulde kerk werden al de vooraanstaande personen uit de scheepvaart- en handelswereld opgemerkt, alsook generaal Cabra (**de aanwezigheid van Alphonse Cabra werd als opmerkelijk geacht, vermits zijn naam expliciet vermeld werd; hij was nochtans niet bevriend met de familie Steinmann, n.v.d.r.**).*

Na de lijkplechtigheden werd het lijk in den autolijkwagen geplaatst die gansch verborgen lag onder de bloemen, terwijl nog een groote auto met kronen en bloemen volgde. Slechts met moeite kon de eenvoudige lijkstoet zich eenen weg banen door de menigte die zich vooral in de Bexstraat tegen het Park verdrong.

Het lijk werd naar het Kielkerkhof gevoerd waar het in den grafkelder der familie Steinmann bijgezet is.

Dat onder de menigte de geheimzinnige misdaad duchtig en onder verschillende vormen druk besproken werd zal men licht kunnen gissen.

Sentimenteel geval

Terwijl de lijkdienst plaats had, werd aan den ingang der kerk door eene welgeklede jufvrouw, een ruikertje afgegeven, van zoo'n eenvoudigen aard, zooals misschien wel nooit bij eene lijkplechtigheid is afgegeven, en daarom ook zulk een opzien baarde.

Het waren een tiental bloempjes in de vrije natuur geplukken, 't is te zeggen een vijftiental koornbloempjes uit de heide. De stengels waren een 15 centim. lang.

Het alles was met eene ietwat grove roode inpakkoord samengebonden en daaraan ook een brievenomslag, met purper zijde papier gevoerd.

Op de omslag stond het volgende te lezen: "Les fleurs de Heide te regrettent et espèrent que tu seras vengé", waarvan de vertaling: "de bloemen van Heide betreuren u en hopen dat ge zult gewroken worden".

We willen over dit sentimenteel geval niet in gissingen treden, want dat zou ons misschien te verre leiden en de lezer zoudt er niet veel mee gevorderd zijn.

In alle geval moet de onbekende jufvrouw onder eenen geweldigen drang van sentimenteel gevoel gedreven zijn geweest, om tot zulke daad over te gaan.

In dit krantenartikel merken we, in het kader van de analyse van de sociale context, het verschil op qua aanspreken tussen het Franse "tu" en het Vlaamse "u".

Veroordeling van Lucy Martroye en Léon van den Wouwer

Tot aan de aanslag op *Paul Steinmann*, waren de inwoners van Calmpthout vol lof over de vriendelijke *Lucy Martroye*, maar dat beeld zou volledig omslaan wanneer er in de pers over haar mogelijke rol in de aanslag op *Paul Steinmann* geschreven zou worden.

Eind februari 1923 zou het assisenproces volgen, waarbij op 7 maart 1923, ondanks een absoluut gebrek aan concrete bewijzen, *Léon van den Wouwer* tot levenslange dwangarbeid veroordeeld werd. *Lucy Martroye* werd als medeplichtige, zonder voorbedachtheid ondanks het feit dat zij als opdrachtgeefster werd beschouwd (officiële veroordeling als medeplichtige), veroordeeld tot 15 jaar dwangarbeid.

Verblijf in het hotel der Begijnenstraat

In *Le Matin d'Anvers* van 10 april 1923 schreef *Jules Gallis* een mooi verslag van de omstandigheden waarin *Lucy Martroye* en *Léon van den Wouwer* verbleven in de gevangenis onder het regime *de la pistole*, wat betekent dat ze voeding kregen van buiten de gevangenis:

En marge du drame de Phoenix-Park: Une visite à la prison

Dans la maison pénitentiaire – les cellules des prisonniers – au préau – le régime

Le printemps est dans l'air. Le soleil devient doux et les feuilles nouvelles poussent à merveille. Dans le parc, où

nous flanons, c'est un enchantement. L'atmosphère est parfumée; sur le visage des passants on lit la joie de la vie, large et forte, en cette saison de la liberté et du plaisir. On éprouve un bien-être délirieux. Quel effet, doit produire ce frais soleil et cette ardeur sur Mme Steinmann? Jadis, à Phoenix-Park, elle se plut aux foies randonnées par les chemins creusés dans la clarté. Elle riait aux éclats, quand, sur les fleurs, le soleil-dien dardait ses rayons d'or. Elle se donnait à la nature, qui trouvait en elle une passionnée et la récompensait d'une santé de fer, d'une résistance peu banale.

Nous nous dirigeons vers la prison cellulaire. Dans les ruelles avoisinantes, c'est un puitement de gosses et de commères. Les carreaux sont luisants comme des miroirs: c'est vers la ville, un cortège de gens, chargés de paquets et de colis, qui s'en reviennent du marché de la place de la Tour Bleue (**momenteel gekend als de Vogeltjesmarkt, n.v.d.r.**), la plus animée et la plus pittoresque des foires populaires.

La sonnette de la prison, qui sonne comme une cloche, est notre première aventure. On tire à peine sur la corde, et le bruit est énorme. On dirait avoir ébranlé un aigre bourdon. Mais déjà la grille s'entr'ouvre, et nous nous dirigeons vers le bureau de M. De Ridder, l'aimable directeur de l'établissement.

Nous traversons ensuite trois couloirs, les cellules, la chapelle, le quartier des hommes, et celui des femmes et nous arrivons à la cellule 407. Sur la porte, une affichette indique "Beschuldigde". Une autre affichette nous apprend que nous sommes dans le quartier de l'infirmierie... c'est là que réside Mme Steinmann, depuis son arrestation. Elle est soumise au régime de la pistole. Elle est nourie du dehors.

La cellule est vide. Son occupante est au préau. Nous ne voulons pas manquer l'occasion qui nous est, ainsi, offerte de contrôler les racontars qu'on multiplia, ces derniers temps, autour de l'ameublement de la fameuse cellule. Nous pouvons voir la prison dans tous ses détails. En présence de la sœur supérieure et du directeur, nous entrons dans l'étroit réduit où Mme Steinmann attend avec résignation, que les juges de la Cour de Cassation décident de son sort. Ici, c'est le lit réglementaire couvert de la courte-pointe que le ministre autorise. C'est la carpe de rotti, qui cache les dalles d'une irréprochable propreté. C'est l'armoire, chargée de livres. C'est la petite table de travail, où la prisonnière coud et relle. Ce sont les règlements intérieurs, les prescriptions médicales, les préceptes moraux, le crucifix...

La cellule est large. Elle est une des plus spacieuses de l'établissement. Elle est claire, encore que le vasistas soit bien élevé et que ses fenêtres ne soient pas hautes. Il y a une étrange lumière dans cette chambre un peu pauvre, abandonnée par la prisonnière dans un état de négligence ordonnée qui rappelle aussitôt la femme de bon ton et d'éducation. Il y a des fleurs, jaunes et rouges, dans un vase; elles achèvent de se faner et elles dégagent un parfum subtil qui fait mal dans l'atmosphère serrée entre les quatre murs, toujours les mêmes, toujours également nus et blancs... une montre réveil marque... C'est un détail, sans importance. Voici, d'ailleurs, la photographie des enfants de l'accusée. On leur a fait accroire que leur maman est dans les pays chauds où elle répare sa santé, et les pauvres petits envoient souvent à leur maman bien aimée des billets naïfs et débordants d'amour filial. Contre le mur, devant la tablette, où un crayon, de menus objets et les livres attendent, eux aussi, que les mains familières les dérangent, deux ou trois de ces billets sont épinglés "ma chère Mamy..." Nous avons peine à refouler nos larmes. On ne peut pas rester insensible aux cris des enfants, car leurs paroles sont des appels exquis et tendres où l'humanité révèle son vieux fond de bonté et de caline plété entre gens de même race et de même famille. Puis, sur le lit, des livres. Nous y jetons un coup d'oeil. C'est le tome X des "Contes de mille et une Nuits" dans l'édition procurée par le Dr. Mardrus. Il y a là encore des numéros de l'"Illustration". Il y a une publication de travaux d'aiguille, des objets divers, un pot de colle, du papier de reliure. Mme Steinmann s'occupe de reliure. Le livre de

sa main, que nous avons vu, est relié avec goût et solidement...

L'heure s'avance. La prisonnière qui est charmante avec les sœurs surveillantes et qui accepte, avec La meilleure bonne grâce, les prescriptions de service croit avec confiance en une issue favorable. Elle attend...

Nous descendons en préau. Par la lucarne rouge, découpée dans la porte qui donne accès au court triangle pavé et barré de fer où les prisonnières cherchent un peu d'air frais – car, dans les couloirs et les cellules, cet air est rare – nous apercevons la détenue. Un peu affaiblie et maigrie, depuis le procès. Sa chevelure, qu'elle porte cavalièrement coupée, encadre son visage raviné par les soucis. Elle hume le vent avec une profonde et visible satisfaction. Elle ne peut pas nous voir et elle ne saura pas qu'un étranger l'a observée dans un moment de sa vie triste d'emprisonnement. Les sœurs n'en disent que du bien; c'est la prisonnière intelligente et docile.

Allons vers le quartier des hommes. Au rez-de-chaussée, dans la première galerie, à proximité de la boulangerie et non loin de la cuisine, nous nous arrêtons devant la cellule 16. Sur la porte, des affichettes, pareilles à celles que nous avons remarquées sur la porte de la cellule 407, nous apprennent que le prisonnier est catholique, communique le dimanche matin et jouit du régime de la pistole. D'autres affichettes annoncent que le prisonnier se fournit à la cantine, et qu'il est sous l'application de l'art. 198. Nous demandons à M. De Ridder, qui est le plus obligeant des guides, la signification de cette indication. Cette affichette est généralement placée à la porte des prisonniers qui reviennent de la Cour d'Assises et de ceux qui nécessitent une surveillance particulière de quart d'heure en quart d'heure.

Nous venons du préau des hommes. En chemin, nous avons croisé des prisonniers qui saluent respectueusement le directeur à la façon militaire. Nous croisons un condamné dont le procès fit du bruit, puis, un jeune homme habillé avec élégance, d'une démarche souple et dégagée, passe, presque en même temps qu'un jeune arabe arrêté pour vagabondage. Le directeur répond à son salut. "Bonjour van den Wouwer..." Le prisonnier a maigri, lui aussi; il semble affecté par le régime auquel il est soumis. Nous saisissons quelques paroles.

— Etes-vous satisfait?

— Il le faut bien, M. le directeur.

— Allons, ayez courage.

Profitons de l'absence de van den Wouwer pour jeter un coup d'oeil chez lui. Sa chambre est moins spacieuse que celle de Mme Steinmann. Elle est ornée avec un égal bon goût et toute la recherche permise. Le lit est réglementaire. Sur le lit, un gros pardessus en drap d'officier, et une robe de chambre. Des pantouffles, dans un coin; une brosse à dents, sur la cassette; un essuie-mains, sur la table, montrent l'attention que le prisonnier apporte à sa toilette. Sur la table, le journal que van den Wouwer est autorisé à lire, par le ministre de la justice, et qu'il lit régulièrement. Contre le mur, une liste des membres du barreau d'Anvers; les prescriptions du régime intérieur; un tableau où sont figurés les exercices de gymnastique suédoise qu'on recommande aux prisonniers de faire chaque matin pour assouplir leur muscles. Dans un coin du cadre, qui entoure le tableau des avocats, est collée une découpe de journal; puis, ce sont les portraits que "Le Matin" a publiés à la veille du procès. van den Wouwer qui est soumis au régime de la pistole, mange du pain blanc. Sur son armoire, des fleurs... Des livres, aussi. L'un d'eux retient notre attention. C'est l'ouvrage néerlandais du Dr. Aletrino, "Crimineele anthropologie". Nous apercevons, aussi, un code, divers ouvrages de droit. Le prisonnier semble se documenter. Le vasistas est plus grand que dans les cellules du quartier des femmes. Il y a plus d'air et plus de clarté. Pourquoi cette différence?... Manque de place, répond le directeur, qui ne peut rien changer à cette situation.

Mais la promenade des détenus va prendre fin. Ce sont les prisonniers que le médecin autorise, pour raisons de

santé, à sortir de leur cellule le matin et l'après-midi. van den Wouwer est parmi eux. Il va revenir. Nous ne sommes pas autorisés à communiquer avec les détenus qui sont astreints au silence le plus complet. Par les immenses couloirs, où les pas des surveillants glissent sans bruit et où circulent, dans leur costume pénal, des détenus chargés de travaux domestiques, nous regagnons le cabinet de M. De Ridder. Celui-ci nous reconduit jusqu'à l'entrée. Nous prenons congé, non sans remercier beaucoup M. De Ridder, et nous nous retrouvons en liberté, dans la rue des Béguines, où les passant hâtifs – c'est l'heure de fermeture des bureaux et des magasins – ne semblent pas à voir leur démarche, se douter et se préoccuper des drames d'âmes qui se jouent au delà des énormes et lourdes murailles du pénitencier.

Le printemps sonne à tous les clochers et dans tous les regards.

In bovenstaande Franstalig artikel werd een mooie illustratie gegeven van de omstandigheden waarin Lucy Martroye en Léon van den Wouwer verbleven in de gevangenis. Dit beeld stak nogal sterk af bij de berichtgevingen die over het verblijf in de gevangenis gepubliceerd werden in de Vlaamse kranten. Hieronder een voorbeeld van een artikeltje gepubliceerd in *Gazet van Mechelen* van 10 april 1923.

Al te verregaande toegevendheid

Men weet dat Mad. Steinmann, de beruchte en veroordeelde heldin van het Phœnix-Park, tijdens hare voorloopige opsluiting in het gevang, vóór den aanvang van het proces, van vele en bijzondere "faveurkens" genoten heeft.

Volgend feit wordt op het Gerechtshof fel besproken, en het is een bewijs dat Mad. Steinmann thans nog, na hare veroordeeling, van die "faveurkens" geniet, en die waarlijk tegen het hoofd springen.

*Enkele dagen geleden, wij zullen den dag bepalen: het was op Witten donderdag, — heeft Mad. Steinmann, mits natuurlijk eene bijzondere toelating, in eenen auto, te harer beschikking gesteld door de familie Aulit (**John Aulit, bankier van beroep, was de tweede echtgenoot van de moeder van Lucy Martroye, n.v.d.r.**), een bezoek gebracht aan hare kinderen en aan een paar familieleden.*

Men vraagt zich met reden af, wie aan Mad. Steinmann zulke toelating verleent.

Mad. Steinmann was op dit autoritje vergezeld van de Eerw. Zuster-Overste van de gevangenis.

Zou er nu geen einde kunnen gesteld worden aan al die bijzondere voorrechten waarmede Mad. Steinmann bejegend wordt? Het gevang zou op den duur nog op een duivenhok gelijken, waar men bij gelegenheid in- en uitvliegt.

Het contrast tussen beide artikels kon bijna niet groter zijn, en is al een grote blijk van de verschillende opinies die er leefden over het assisenproces en de beide veroordeelden, tussen de Vlaamse en Franstalige kranten.

In de gevangenis kreeg Lucy Martroye ook bezoek. Mevrouw Verspreewen, de moeder van Lucy Martroye had namelijk aan Marie Josephina Putcuyps (grootmoeder van oud-apotheker uit Heide Louis Verpraet) gevraagd of zij Lucy Martroye wilde gaan bezoeken in de gevangenis. Marie Putcuyps had destijds de Engelse taal geleerd bij een op rust gestelde generaal in Cappellen, en was dus voor die tijd goed opgeleid. Ze was onderwijzeres, die naast de Vlaamse en de Engelse taal, ook de Franse taal goed beheerste. Ze was dan ook in dienst geweest als gouvernante in het gezin van Jacques Martroye, en daardoor had ze dus Lucy Martroye als opgroeiend kind gekend. In het gerechtelijk vooronderzoek, is ze hiervoor trouwens nog opgeroepen geweest als moraliteitsgetuige, maar ze heeft niet effectief als getuige aangetreden tijdens het assisenproces. Na de veroordeling, werd ze dan ook gevraagd door de moeder van Lucy

Martroye om haar te gaan bezoeken. Dat betekende een hele opgave voor Marie Putcuyps, omdat voor haar de gevangenis gelijkstond met de plaats waar alleen slechte mensen bijeengebracht werden. Toch heeft ze meerdere keren Lucy Martroye gaan bezoeken in de gevangenis. Ze was dan blijkbaar ook genoodzaakt om haar dochtertje met zich mee te nemen, die zo onder de indruk was, dat ze er later met haar kinderen en kleinkinderen over zou spreken, zo werd getuigd door haar achterkleindochter Clarie Verpraet (meer details hierover in de epiloog, n.v.d.r.).

Na het assisenproces

Tijdens haar verblijf in de gevangenis werden de kinderen van Lucy Martroye toegewezen aan haar broer Robert Martroye (de Joly) die optrad als hun voogd. Uit de archieven van het bevolkingsregister van de stad Antwerpen is geweten dat zij in die periode verbleven bij hem op de adressen Plantijn Moretuslei 27 en Della Faillelaan 21, op de grens tussen Wilrijk en Antwerpen. Dit laatste adres zou, nadat het niet meer in eigendom was van Robert Martroye (de Joly), tijdens de tweede wereldoorlog het eerste hoofdkwartier van de Antwerpse Sipo-SD afdeling worden.

Robert Louis François Martroye werd geboren in Antwerpen op 25 november 1889 en huwde volgens de archieven van het bevolkingsregister van de stad Antwerpen op 20 februari 1913 in Nice, Frankrijk, met Murielle Claire Andrée de Joly (geboren in Parijs, Frankrijk, op 31 oktober 1891). Murielle de Joly was de dochter van André de Joly, die tussen 1904 en 1917 Prefect was van Nice (de Corniche André de Joly in Nice is naar hem vernoemd), en Alice Hamman.

Roger François André Jacques Martroye werd geboren in Nice, Frankrijk, op 11 februari 1915. In 1919 keerde Robert Martroye met zijn gezin terug naar Antwerpen, alwaar hij in het ouderlijk huis aan de Plantinlei (latere Plantin en Moretuslei) ging wonen. Zijn moeder, Joanna Josephina Louisa Verspreuwen (weduwe van Jacques Martroye) huwde voor een tweede keer in Antwerpen op 12 juni 1919 met Jan Mathieu Marsale "John" Aulit, die weduwnaar was van Maria Verspreuwen, en was bij hem ingetrokken in het herenhuis aan de Jan Van Rijswijcklaan 86. In Antwerpen werden nog twee dochters geboren, namelijk Claudine Lucy Jeanne Alice Martroye (geboren op 12 augustus 1920) en Andrée Renée Georgette Marie Martroye (geboren op 25 juli 1926).

De ouders van Murielle de Joly volgden hun dochter mee naar Antwerpen en volgens de archieven van het vreemdelingenregister van de stad Antwerpen, gingen zij ook eerst wonen aan de Plantinlei. Vader André de Joly kwam te overlijden op 6 april 1934 en volgens de verklaring in het vreemdelingenregister, overleed zijn weduwe Alice Théodorine Louise Hamman op 17 september 1940 in Antwerpen. Zij was op dat ogenblik gedomicilieerd in de Lamorinièrestraat 271.

Wanneer Murielle de Joly precies gestorven is, is vooralsnog niet geweten. Mogelijks heeft haar overlijden hem ertoe aangezet om bij de Rechtbank van 1ste Aanleg haar familienaam toe te voegen aan de zijne, zodat vanaf de uitspraak op 17 juni 1929, Robert Martroye en zijn kinderen de familienaam Martroye de Joly droegen. In ieder geval is Murielle de Joly gestorven voor haar echtgenoot, aangezien genealogische websites vermelden dat Robert Martroye de Joly na haar nog huwde met ene Eliane Meeus. Deze laatste werd niet vermeld in de aankondiging van overlijden van Robert Martroye de Joly (overleden op 2 april 1976 in Antwerpen), zoals gepubliceerd werd in Gazet van Antwerpen van 7 april 1976.